

RES. 11

31 48
12 6
— 28 58
— 24
— 4

200/a

Ho Sen ilustre mestr e
Amo do mag Tom Professor
Edward A. Motta

offe
Virgilia Harb

IN DIOSCORIDIS

ANAZARBEI DE MEDICA MA-
TERIA LIBROS QVINQVE ENARRATIONES
eruditissimæ Doctoris AMATI LVSITANI Medici ac
Philosophi celeberrimi, quibus non solum Officinarum Ses-
plastiarijs, sed bonarum etiam literarum studiosis utilitas ad-
fertur, quum passim simplicia Græce, Latine, Italice, His-
spanice, Germanice, & Gallice proponantur.

Di Alex. Padoani
CVM TRIPLICI INDICE.

LEGADO DO
PROFESSOR
E. A. MOTTA

Argentorati excudebat Anno
M. D. LIIII.

INSTITUTION

AND

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY OF

CHICAGO

General Release

ILLVSTRISSIMIS VIRIS RE

CTORIBVS, ET AMPLISS. SENATVI RHACV.

Sino: *Amatus Lusitanus Medicus Physicus*

Salutem, & felicitatem P. D.

VVM SUPERIORIBVS ANNIS, FERRA
riae medicinam publicè profiterer, uiri clariss
mi: patricius quidam uester Orator, nomine
(ni fallor) *Sebastianus Mensens*, quòd inter
pleraq; alia mandata à uestra clarissima Res
publica illud non postremum habebat, ut de medico apprime do
cto uestrae ciuitati conducendo diligenter inquireret, illuc adue
nit: ille ut erat sui obeundi muneris studiosus, *Antonium Mus
sam Brassauolam* uirum, & doctrina, & usu rerū præstantissi
mum, ac illustrissimi Ducis illius ciuitatis medicum primarium
adit, consulturus quis nam illi huic negotio aptior & ex usu ma
gis uideretur. Qui dum cupit, & Oratori uestro uiro graui in
primis & præstanti, & uestrae dignissimæ Republicæ satisfac
ere, dumq; huc illuc animo uagatur, talemq; medicum inuenis
re conatur, qualem deceret tantum uirum uestrae ciuitati propo
nere, qualemq; uos ipsi cupitis: tandem me rogat an uellem talem
subire prouinciam. Ego uero qui per ea tempora à *Sarmatas
rum* rege, quem uulgo *Poloniae* uocant, ingenti mercede, & con
ditione honestissima uocabar, cum essem anceps animi, dixi me
tunc de illa re decreturum quum uester Orator à sua legatione
reuerteretur. Properabat sane tunc *Mediolanum*, in reditu *Fer
rariam* (ut aiebat) iter factururus: qui tamen aliqua grauiore for

te impeditus causa Ferrariam omnino non redierat, tunc Brassauola uir pudentissimus, qui me penitus abijcere consilium eundi ad Sarmatas rationibus coegerat, literis suis Senatui Rhacusino significat, me ex tanto medicorum numero sibi idoneum tandem uisum, qui tali curae praeficerer, quarum literarum exempla siue ipsaemet literas, in uestro tabulario etiam nunc asseruari puto. Ab illo igitur tempore repudiatis Sarmatarum, & multis alijs conditionibus, adductus laudibus istius amplissimae Reipublicae, quas mihi doctissimus Brassauola ueris indicibus demonstrabat: exarsit tanta uiuendi apud uos, ac uobis seruiendi cupiditate, ut nullam aliam urbem praeter istam incolendam mihi proponerem. Cuius rei gratia relictâ ab hinc annos fere quatuor Ferraria, Anconam, ut propior uobis essem, me contuli: ubi summa familiaritate Magnifici & generosi IO ANNIS GONDOLAE ciuis uestri, uiri nunquam satis laudati, ac omnium literatorum optimi fautoris: et BENEDICTI GONDOLAE eius fratris, usus: probe noui patritios Rhacusinos quam sint nobiles, quam praecelari, quam uirtutis & bonarum artium amatores, capiens quoddam quasi specimen ex ijs duobus. Vnde mihi persuasi, tam generosae Reipublicae inseruire summam mihi gloriam fore, atque clarorum istorum uirorum uti consuetudine, Deorum propemodum ipsorum familiaritati aequiparabam. Ardebam igitur ac indies haec mihi non improbanda cupiditas augebatur: quum ipse mecum cogitans, quo pacto meae huius erga uos uoluntatis testimonium aperte manifestare possem: quum id neque fortunae bonis quorum uos affluitis: neque

meis uiribus, quæ per se sunt tenues: statui tandem literarum, quarum estis natura sititores, testimonio æterno id efficere. Et ecce se mihi offerunt quædam in Dioscoridem Anazarbeum commentaria, quæ annis ab hinc quindecim Antuerpiæ cœperam, atq; in primum, & secundum eius Autoris librum edideram. Quæ, quum scirem permultos claros in medicina uiros post illam meam editionem de ea etiam re locupletissime scripsisse: inter quos connumerantur, Ruellius Gallus, Brassauolus Superius memoratus, Syluius Parisiensis, Leonardus Fuchsius. Germanus, Ioannes Agricola Ammonius, & pleriq; alij, quorum eo tempore scripta nondum extabant, suppressere utcunq; decreueram. Prætereo Mathiolum Senensem uirum doctissimum, qui nuper Dioscoridem è Latino ethruscum reddidit, & illum commentarijs illustrauit: atq; complures alios, qui ut rem medicam locupletent, quotidie multa eiusmodi moliuntur & edunt. Ego minime deinde tantorum uirorum scriptis deterritus, cœpi quæ edideram relegere, atq; de integro in omnes quinque libros Dioscoridis nouas enarrationes cudere, ut haberem munusculum quod uestræ nobilissimæ amplitudini dicarem: ad quod perficiendum non tam me doctorum uirorum adhortationes impulerunt, quam meum uobis gratificandi studium excitauit: à quo, & si non solum negocia domestica, sed etiam medendi cura auerterent, succisuius tamen post studia temporibus, amore uestri incitatus, id tandem Deo Optimo Maximo auspice perfeci. En igitur in Dioscoridis libros quinque enarrationes meas, in uestram clarissimam Rempub. obseruantia testes uobis dedico: quas quasi iure suo ue

stra patria Rhacusium merito reposcere uidetur, imo omnia de
re medica scripta illi debentur: quum medicinæ totius inuentor
Aesculapius non longe ab urbe uestra olim habitauerit, donec
Romani graui coacti pestilentia illum in suam urbem euocarunt,
apud quos Epidauro uectus ne forma quidem Dei, sed Draco-
nis uultu mansit. Huius rei testes hodie extant apud uos certissi-
mi: Antrum, fons etiam saluberrimus, & P. Dolabellæ prope
fontem sepulchrum, quorum omnium Marcus Silius uir do-
ctissimus, ac uestræ Reipublice à secretis fidiſſimus, opere quo-
dam elegantissimo meminit. Hic ille Aesculapius Apollinis fi-
lius est, quem omnes ferè tum Græci, tum Latini celebrant &
inuocant, ut Q. Serenus in exordio sui de re medica operis di-
cens.

Tuq; potens artis reduces qui tradere uitas
Noſti: atq; in cœlum manes reuocare ſepultos,
Qui colis Aegæas, qui Pergama, quq; Epidaurum:
Huc ades, & quicquid cupido mihi sæpe roganti
Firmaſti, cunctum teneris expone papyris.

Ob hoc igitur uobis Viri clarissimi, qui de medicina scribunt,
multum debent, quum Aesculapium medicinæ deum uestram in-
habitasse olim urbem certò sciant: neq; medici tantum, sed & om-
nes uiri docti in quouis disciplinarum genere: tum omnes religio-
ni addicti, omnes libertatis amatores, & quicumq; sunt aliqua
uirtute præstantes. Vos enim optimis ac doctissimis uiris abun-
datis, religione insigni estis præditi. Præterea quum tota Dal-
matia simul cum Græcia seruiat, Vos soli auream illam libertate

tem iam tota Italia, ne dicam toto orbe fugatam, hospitio sanctissimo accepistis. Sed quo Cuium uestrorum gloria non penetrat? nuper ingentes naues uestræ ad Vlyssiponem urbem, quæ est ad Oceanum occidentalem, admirandæ cuiusdam magnitudinis Lusitanis, quibus amplissimis mos est uti in Indiæ præsertim nauigatione, sunt uisæ: ut nullus sit iam terræ angulus, ubi præclari ciues Rhacusini non diuersentur, magna & ampla negotia trahentes: quorum egregiæ uirtutes aliquibus imitationi, omnibus certè sunt admirationi. Sed ne uestris laudibus longius me inuoluam, de quibus, ut ille, melius est tacere, quam pauca dicere, quæ uix humana possint facundia numerari: et ne hoc auribus uestris dare uidear: Venio ad Dioscoridem, cuius opus de medicæ materiæ cognitione inscribitur: Qui cæteris de ea re scriptoribus antecellit, atq; ideo à Galeno doctissimo ac locupletissimo medicinæ Authore, non solum laudatur, uerum etiam reliquis antefertur: cuius doctrina præclara Galenus ipse perterritus, non ausus est de eare, quum de innumeris scripserit, quippiam commētari. Hic noscuntur omnes fere herbæ, frutices, arbores, plantæ, fructus, gummiæ, resinæ, pisces, metalla, lapilli, gemmæ, perinde ac si penicillo depingerentur: hinc sibi Plinius multa deprompsit, hinc totius medicinæ fundamentum, quod est positissimum in simplicium cognitione, certa & indubia deprehenditur, quæ tamen omnia nostris commentarijs lucidiora facta, non iniquo, sed candido lectori uidebuntur: ut iam quiuis aromatarum à simplicium scopo aberrare haud quaquam possit: atq; ideo herbarum & cæterarum rerū nomenclaturas, non solum Græ

ce, & Latine, sed Italice, Hispanice, Gallice, & Germanice,
expressimus, ut unus quisq; tanquam e penu, quod sibi conducat de
promere possit: Dioscoridi antiqua adiecta nomina, utpote hoz
die inutilia, consulto detraximus: quem ordinem ab alijs post me
tentatum uidere quiuis poterit. Debeant ergo uiri Rbacusini
omnes quibus hoc nostrum opus placebit post deum uobis, quoz
rum est auspicijs coeptum & perfectum: quem tamen si uobis non
ingratum laborem sensero, uestra fretus humanitate, ad alia mas
iora sub uestra autoritate edenda libentissime accingar: ut cognos
scat tota Italia, ne dicam Europa, uos optimarum literarum, &
omnium disciplinarum, & esse, & semper fuisse fautores. Valez
te uiri clarissimi. Romæ decimoquinto die Maij. M. D. LI.

HILARIVS CANTIVNCVLA ARNOLDO
Arlenio S. D.

Sæpe mihi, rerum uiuos attingere fontes,
E quibus alta fluunt commoda, cura fuit:
Et telluris opum plenas agnoscere uires,
Mira Dei quarum munere facta patent.
Nec tamen abstruse seriem cognouimus artis,
Discere nature nec mihi dona datum est.
Quæ mihi sunt olim grauioribus abdita causis,
Ac ita cum studijs non bene nata meis.
Vix licuit teneros interdum fingere uersus,
Splendida nosse grauis dum peto iura fori.
Nunc Arnolde tuus quoniam tamen edere pulchras
Nature statuit, clarus Amatus, opes:
Et calamo uarios herbarum pingere flores,
Multaq; præterea reddere uiua parat:
Quid mihi cum primis tam gratum posset haberi,
Hæc oculis quantum clara uidere meis?
Ec quis enim penitus nostris incognita terris
Vtilitate noua discere multa neget?
Nam uelut extremum penetraret Amatus in orbem,
Omnia nota bona cognitione facit.
Quicquid in Hesperijs memorabile nascitur hortis,
Quæ uel ab Eoo littore nauta uehit,
Quicquid in emerso nuper fuit utile mundo,
Quæ uel peregrine singula gentis erant,
Hoc penitus libro passim descripta legentur,
Quo merite palmam laudis Amatus habet.
Ergo meis ego te precibus confido moueri,
Vt cito tam præstans accipiamus opus.
Ipse tibi meritas Arnolde rependere grates
Semper amicorum more paratus ero.

Patauij Non. Martijs. M. D. LIII.

• ij

AD STUDIOſVM ET CANDIDVM
Lectorem, Nicolaus
Stoſpius.

Hic tibi dat quod ames præclarus Amatus, & ipſe
Nomine Amatus ut eſt, ſemper amatus erit.
Soluſ amandus enim, qui quæ per amanda propinat
Soluſ Amatus adeſt, qui per amanda tulit.
Vtile, quod cunctis, tibi præſtat Amatus, & inquit
Gaudeat omnis amans, qui per amanda cupit:
Sunt per amanda quidem, quæ profunt omnibus, idem
Non tamen omnis amor, guſtus ut eſt uariuſ.
Felix qui poterit guſtu digno ſcere ſano
Quæ guſtu recto mens bene ſana refert.
Ipſe Dioſcorides rerum indagator acutus
Multa tulit doctis enucleanda uiriſ.
Maximuſ hic quorum tibi perſcrutator Amatuſ
Explicat, hoc cunctis pignuſ amoris erit.
Reſpice cui tandem debetur gratia maior
Ne de fraudetur quiſ modo laude ſua.
Atque ſuum tanti faciat Luſitania Amatum,
Quanti Anazarbeum Græcia docta ſuum
De Luſitano etenim merito Luſitania dicat
Inter cordatoſ non habuiſſe parem.

TYPOGRAPHVS

Lectori. S.

DIOSCORIDIS CONTEXTVM DVPLICI POTISSIMUM de causa prætermittendum censuimus: ne, uel emptorem sumptu minime necessario graueremus, cum passim uarijs in locis excusus omnium iam manibus teratur: uel (quæ certe ratio nos magis permouit) in alicuius priuati studium, reiectis aliorum conatibus, propendere uideremur. Nam post ueterem quam uocant conuersionem elaborarunt in hoc argumento tres summi uiri, qui deterso superioris seculi squallore, Dioscoridem ad splendorem Latini sermonis, quantum fieri potuit, transfulerunt. Hermolaus Barbarus, ut ætate temporeq; primus, sic maximam laudem promeruisse ac decerpisse uisus est: Verum cum huius uiri conuersio multos annos apud Hermolai propinquos delitesceret, ac tandem ab Egnatio ederetur, factum est ut Ioannes Ruellius Gallus suam omnium primus in publicum proferret. Mox clarissimus uir Marcellus Virgilius Florentinus suum Dioscoridem ita expoliuerat, ut tum Hermolai, tum Ruellij conuersionibus quasi tenebras offudisse crederetur: quam Ioannes Manardus Ferrariensis eum conuellere conatus sit, & Hermolai sententiam multis in locis contra Marcellum retinendam omnino putarit. At Ruellius, quum ætate reliquis longius processisset, suam ita recognouit conuersionem, ut omnium propemodum, medicorum præsertim, iudicio præferetur, quæ sane cæteris hoc nomine præ-

stantior uideri poterat, nisi religiosius Plinium amplexatus, potius uel ab ipso Dioscoride quam à Latini sermonis nitore quicquam deperditum pateretur. Habes cur nullius addictus iurarim in uerba interpretis. Amati Commentarios non est quod tibi iam commendem: Tu legendo periculum facies, an diligenti inuestigatione ac consuetudine eorum, qui ex nouis Insulis in Lusitaniam redeunt quaedam accuratius expenderit, quam haecenus ab ijs factum est, qui ad Dioscoridem uastos Commentarios ediderunt. Vale, ac Amatam qui has tibi commoditates attulit, amore prosequendum putato.

IN PEDACII DIOSCORIDIS

ANAZARBEI DE MEDICA MATERIA LIBRVM

primum, enarrationes Doctoris Amati Lusitani Me-
dici præstantissimi.

ENARRATIO IN DIOSCORIDIS PROOEMIUM.

QUOD MEDICVS NON SOLVM HERBA-
rum ac simplicium medicamentorum notitiam tenere
debeat, uerum etiam eorum differentias, naturas, posi-
tiones, tempus collectionis, ac reposituram obseruare,
in præsentia monet Dioscorides: cuius uerba Galenus
sapientissimè, uti solet, animaduertens lib. iij. de Com-
positione medicamentorum *νερα γονα*, id est, per genera,
ita suadet, inquit: Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, ut
medicamentorum materiam cognoscant, ipsi met inespicientes, non semel
aut bis, sed frequenter: Quoniam sensibilibus rerum cognitio sedula inspe-
ctione confirmatur: cuius rei indicium est euidentissimum, quod gemelli per
omnia similes esse nobis uisi, differentes hijs qui ipsos inspicere consueue-
runt, uideantur. Itaque herbarum, fruticum, & arborum materiam priusquam
terra eximantur, contemplari pulcherrimum est, dum fructus uidelicet fu-
turi sunt, dum eduntur, dum augetur, & dum uigent. Hæc siquidem con-
tinua eorum speculatio docebit te, quando potissimum ipsos decerpas, ac in
siccis domunculis repositos custodias, ne à solis radijs exurantur, nec ab
humiditate ex tecto uel muris madefiant: id optime fiet, si domus neque sub
terraneæ sint, neque alijs uicinæ, neque sub tegulis, sed fenestras ad meridiem
spectantes habeant prope quas tamen medicamenta reponi non debent,
& subdit: Quisquis igitur auxiliorum undique copiam habere uolet, omni-
scirpium materiam, animalium, metallorum, tum aliorum terrestrium cor-
porum, quæ ad medicinæ usum ducimus, expertus esto, ut ex eis & exacta
& nota cognoscat: deinde in commentario meo, quem de simplicium me-
dicamentorum uirtute prodidimus, sese exerceat: nisi enim hoc modo instru-
ctus ad præsentis operis præsidia ueniat, uerbo tenus quidem medendi mo-
dum sciet, opus uero nullum ipse dignum perficiet. Hæc Galenus, cuius mul-
ta & uaria similia, consulto prætermittimus, quæ hinc inde adducere posse-
mus, Dioscoridis uerbis omnino ad stipulantia, & ad partem illam accedi-
mus, in qua legitur, ex herbarum medicamentis durare ad multos annos so-
lum candidum & nigrum ueratrum, reliqua ad triennium tantum habere

ulum. Quæ sane uerba diminuta esse, certū est, quū ut ibidem in contextu collocata sunt, falsa esse sciamus, præsertim ex Theophrasto, libro nono de Plantarum historia, capite. xiiij dicente: Elleborns enim uel annis triginta utilis est, malum terræ quinq; aut sex uernilago nigra quadraginta, fel terræ decem, uel duodecim, pinguis hæc, spissaq; admodum est: peucedanum quinq; aut sex, uitis syluestris anno, si umbra & sine ictu reseruetur, alioqui putrescit, & inanis, fungosaq; redditur, & alijs alia tempora tribuuntur: Sed omnium medicamentorum diuturnissimum elaterium est opportunumq; quod uetustissimum. Itaq; medicus quidam, uir haud insolens, neq; mendax elaterium ducentorum annorum uirtute mirabili seruare apud seretulit, eo à quodam munere donatus. Causa quam obrem tam longo seruari tempore possit, humoris copia est, ea de causa uel cum præciderint in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem sicari potest, sed usq; ad quinquagesimum annum lucernis admodum lumen extinguit: hæc igitur uis peculiaris isti tribuitur. Hactenus Theophrastus. Per quæ uerba, satis percipitur procemium hoc Dioscoridis corruptum, & acephalum esse, quod facillime quisq; ex prædictis Theophrasti uerbis satis restituere poterit. Nec enim credere est, Dioscoridem sic in portum impigisse, quum omnium in hac materia oculatissimus ac diligentissimus fuerit, & ea de causa Galenus præ cæteris illi palmam tribuit, herbarum contentus inscriptione ab hoc ipso facta ut ex procemio libri sui sexti de l'acult. simpl. medicamentorum percipitur, ubi ita legitur: At Anazarbenis Dioscorides, quinq; libris materiam omnem utilem absoluit, non herbarum tantum, sed et arborum, et fructuum, & succorum, et liquorum, memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium: Et mihi utiq; uidetur omnium perfectissime tractatum de materia medicamentorum confecisse. Quibus proxima sunt illa, quæ libro primo de Antidotis, ipse retulit, dicens: Sed traditum est abunde de tota medicinali materie quinque Dioscoridis libris, à quo præter alia etiam olfactus, gustusq; qualitates, quibus potissimum probatiora medicamenta à deterioribus cognoscuntur discernunturq; licet tibi condiscere, in nonnullis etiam uisibiles qualitates non parum conferre reperies. Quum igitur Galenus Dioscoridi in historia medicinali primatum tribuat, in eo accurate intelligendo, de sudare iustum erit, quum ut ille tradit libello de Antidotis primo, Medicū peritum esse oportet omnium stirpium: Sin minus, at plurimorum & quorum usus frequens est, genera ipsorum, aut si mauis differentie, Hæ sunt, arbores, frutices, herbe, spinæ, uirgulta: Nam ea ab initio ad finem ut possis cognoscere, in multis terræ regionibus reperies, quemadmodum et ego in Italia offendi uarijs locis, quæ neque nascencia, neque aucta nouerunt

Dioscoridis procemium hoc corruptū est.

Galenus Dioscoridi palmā tribuit in herbarum & simplicium deliniatione.

Stirpium differentie.

hi, qui siccata tantum agnoscunt, At de his satis, & ad iridis caput calamum diuertamus.

DE IRIDE.

Græce, *ἴρις*, latine *Iris*, Radix cōsecratrix, Liliū cœleste: *Lusitanice*, lirio decor de ceo: *Hispanice*, el lirio cardeno. *Italice*, giglio azzurro, lilio cœleste: *Gallice*, des flâbes, du glair: *Germanice*, Blaw lilien / *Violwurz*. *Theutonice* seu *Flâdrice* lelie.

Textus Primi Enarratio Prima.

IRIS cuius tantum radix à medicis cōmendatur, ea est herba, quā hodie officinæ sub nomine ireos monstrant, Quæ ideo iris dicitur, quia eius flores, ueluti iris arcus cœlestis multis & uarijs insigniti sunt coloribus. Reperiuntur enim uarij huiusmodi colores, in unoquoque flore, candidi, pallidi, lutei, purpurei, & ut plurimum cœrulei, ut facile quis intelligere possit, irim dici non ob diuersitatem colorum in specie, sed in diuiduo potius. Quanquam non ab re esset quoque dicere, irim sic nominari, ob diuersitatem uarietatemque colorum in specie repertorum, Quum iris quædam albos flores habeat, alia luteos, alia uero pallidos, nonnulla autem purpureos, ut Ferrariæ in horto Magnifici Marci Pij adnotauimus, et eas diligentissimis discipulis nostris indicauimus: Imò hanc sententiam uerissimam esse, uaria Dioscoridis Græca exemplaria attestantur, cui Plinius subscripsit, libro. xxi. suæ Naturalis historię, capite vij. quum dicit: Floret iris diuersi coloris specie sicut arcus cœlestis, unde & nomen. Cæterum iris Illyrica, omnium consensu cæteris præfertur, & omnium est laudatissima, quanquam tamen in multis orbis regionibus, minoris licet nominis nascitur, nempe in Hispania, Germania, Gallia, & Italia: quæ si non Illyrica, aut Macedonica, quibus primas & secundas Dioscorides adscribit: bona tamen censenda est, & eo magis, quanto odoratior fuerit. Illyricæ uero, ut refert Plinius, loco à nobis citato, duæ sunt species, Altera raphanitis, ob similitudinem sic dicta, quam eius radix cum raphano habet: Altera rhizotomòs, quarum melior habetur, quæ ad subruborem tendit, ut in præsentī loco Dioscorides tradit, à quo nec Plinius dissideat: unde qui Plinium in hac re à Dioscoride differentem contendunt, toto aberrant cœlo, quum Plinium superficie tenus tantum legant, uirum alio qui grauissimum, raro solitum errare. Ex his enim Mathioli Senen-

Iris uaria.

Iris Illyrica
ca cæteris
melior.Iridis Illyrica
due
species.

*Mathiolus
Senēsis fal-
so Plinium
accusat.*

sis se offert, primo capite sui Dioscoridis Italice loquentis, Qui ob-
nix admodum eo loco Plinium errantem ostendere nititur, quum ta-
men Mathiolus ipse magis reprehensione dignus sit: Nam Plinius nihil
quicquam à Dioscoride hac in re uariat, ut tamen Mathiolum ipsum ab-
errantem conuincamus, audiant qui hæc legerint, si quis modo legerit, in
primis uerba per quæ Mathiolus errantem Plinium credit, adducamus è
loco citato, quæ sic habent: Illyrica quoq; duorum generum est, raphani-
tis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subruffa, optima quæ ster-
nutamenta tactu mouet: hæcenus Plinius. Per quæ Mathiolus Plinium
accusat, quum innuere uideatur, quod Rhaphanitis melior est rhizotomo
subruffa, adeo ut subruffam postponat non subruffe, quum tamen Dio-
scorides iridem colore subruffo maxime laudet, & cæteris anteponat. At
hæc tam parua, tamque minutula sunt, ut paucis opus habeant responsis,
pæcipue si literam legerimus, ut in codice antiquissimo, ad hunc modum
legitur: Illyrica quoq; duorum generum est, raphanitis à similitudine, qua
& melior rhizotomos subruffa. Sic enim legendo omnis diluatur dubita-
tio. Nec enim aliud quam litera una permutatur, ut facile loco, qua, perpe-
ram postea dictio, quæ, scripta fuerit. Sed esto phrasis, ut in Frobenianis ha-
betur codicibus, legatur, scilicet, raphanitis à similitudine, quæ & melior
rhizotomos subruffa, proculdubio nõ inde elicitur, quod raphanitis me-
lior sit rhizotomo subruffa, imò contrarium qui uel mediocriter, in lectio-
ne doctrinaq; Pliniana uersatus fuerit, deprehendet, quum dictio quæ, non
referat aliud, quam rhizotomos, ut sit sensus. Secunda rhizotomos subruf-
fa, quæ & melior. Quod Plinius uero sic intelligendus sit, et quod cum Dio-
scoride subruffam iridem laudauit, non aliunde comprobatur iri uolumus,
quàm ab ipso Plinio, qui seipsum declarat, & cum Dioscoride subruffam
iridem laudat, lib. xxi. capite uigesimo, quo iridis prosequitur iuuamenta,
dicens: Iris ruffa melior quàm candida, Hæc ille. Quibus clarius aut aper-
tius nihil dici potest: ut merito Mathiolus Senensis accusandus sit, quum
Plinium sic immerito uellicet lancinetue. Cæterum Galenus libro de An-
tidotis, de iride posteritati memoriam reliquit, cuius uerba, utinam An-
dreas Lacuna Hispanus uir sine controuersia doctissimus, in Galeno à se
in epitomen redacto, nõ in uniuersum prætermisisset, sed ea potius pro co-
ronide subscripsisset, quum nusquam quod sciam, de iride Galenus mētio-
nem fecerit quàm in eo loco, nec enim in libris de Facultatibus simpliciũ
medicamentorum, de iride quicquam reperies: proinde locum illum è li-
bro de Antidotis in hunc nostrum transcribere non ab re est uisum, qui ita
habet: Illyricam iridem Andromachus post rosas iniiciendam censeat,

Quem

*Andreas
Lacuna ta-
xatur.*

Quem sermonem ne obiter inaudias, ceu & de alio quodam medicamento, de quibus dicturus sum infra, optima in uno quoque genere quale sit, edocens, polium itaque & chamedrys Romam apportantur paulo prestantiora his que in Italia nascuntur. In quibusdam enim locis Italiae non multo inferiora crescunt, illis annis quibus uer totum non humidum euaserit, quæ admodum sæpe fit, ut assimiletur æstati. Verum quum sicciior aeris constitutio oboritur, ea quæ Italia profert aut Cretensibus similia, aut non multo deteriora quædam nascuntur, exempli gratia, chamedrys, chamepitys, hypericum, gentiana, thlaspi, nigrum ueratrum, aliaque similia: Ac de iride non ita habet, nam si conferas eam quæ ex magna Libya Romam copiosissima afferetur, tantum ab Illyrica abest, quantum mortuum corpus à uiuo: non tamen in alijs nationibus ita multum abesse apparet, atque in huius genere odoratiorem deligito, quemadmodum in alijs medicamentis. Vnum quodque enim prestantissimum est, quod proprium generis sui odorem habet ualentissimum, quod ex multa inspectione singulis innotescit, et subdit: omnes itaque pro diderunt, irim quidem esse laudatissimam, quæ in Illyricis nascitur. Hæc Galenus, rursus: Illyrica regio, hodie Sclauonia dicitur, ex qua hodie quoque ad nos iris optima affertur, quæ calida & sicca, prope tertium gradum temperamentii locatur, & ex ea eclegma in officinis, contra pectoris uitia paratur: Nam tussi utilis est, & humores in pectore uiscidos, et contumaces extenuat, communis autem iridos (nam Illyrica sicca ad nos deferitur) succo, contra hydropem utimur, non contemnendo profecto iuamento, ut curatione. xxxij Centurige primæ nostrarum curationum abunde diximus, ubi unicam integram electuarij è radice cum melle parati, pro aluo subducenda propinamus, Imo & succi huius nostratis iridis, ad unciam usque unam, non nunquam cum melle rosaceo colato, aliquando uero cum decocto sene, uel aqua mellis mixtam præbemus.

Iris apud
Galenum.

Authoris
Centurie
curationum.

DE ACORO.

Græce ἀκόρον, Latine, *Acorum, Acorus, herba Venerea, galangua crassa: Hispanice, Italice, Gallice, galanga: Germanice Schwertelwurz.*

Textus Secundi Enarratio.

ACORVS Venerea dicta herba, quæ ab officinis Seplassiariorum acorus simul uocatur, ea apud omnes, aquatica gladiolus, luteis floribus insignita putatur herba non sine tamen antiquo atque inueterato errore, quum Dioscoridis in præsentis loco uerba, cui in herbarum & fruticum descri-

ptionibus fides est habenda, sicuti Galeno, in earundem perscribendis naturis, minime illi conueniant. Nam ut radicis figuram præteream, quæ minime responderet, illius potius sapor astringit, & quasi insipidus quandam præ se frigiditatem fert, non fero acris est, nec secum ullum adferens odorem, quæ uero acoro pernecessaria esse, tum Dioscorides, tum Galenus, atque eius similia Paulus Aegineta testantur. Nec minus ex Plinio hoc satis probari potest, ut ex dicendis patebit: unde mirari satis non possum, quo modo

Ruellius
Gallus taxatur.

Author ab
hinc. 15. an
nos com-
mentarios
in Diosco-
ridem scrip-
psit.

Ruellius Gallus, uir alioqui doctissimus, in hunc condescenderit errorem, ut apud illum est legere libro 2. sui uoluminis de natura stirpium, eiusdem numeri capite. proinde quum acorus aquatica hæc gladiolus non sit, quidnam sit, dicendum est. Nos qui ab hinc quindecim annos commentarios in Dioscoridem edideramus, scriptum reliquimus, quod communis calamus aromaticus acorus apud Dioscoridem erat. Quam opinionem Manardus Ferrariensis, Euritius Cordus, et ex nouissimis, Mathiolus Senensis, pro uera affirmarunt: unde Ioannes Agricola Ammonius Germanus uir doctus, statim in initio libri primi sui de Herbaria medicina ita tradit: acorus uerus quid sit fortassis ignoratur, Manardus, Cordus, & Rodericus Lusitanus succedaneo utendum esse censent calamo illo nostro aromatico, siquidem hic nomini suo non satisfacit, Nicolaus Leonicensis, & Antonius Brasauolus, quæ officinæ galangam uocant, uerum putant esse acorum, quoniam huic descriptio tota sit conueniens. Hæc ille. In lucem enim superioribus

Author Io-
annes Ro-
dexicus Lu-
sitanus est
dixit Do-
ctor Ama-
tus.

illis annis commentarios, sub nomine Ioannis Roderici Lusitani, euulgauimus. Nunc uero, rem ipsam pensitatus aduertens, ab hac libere desistimus opinione, quum magis inclinatus animus, huic adherere alteri, uidelicet, quod galanga crassus uerus acorus sit. Quam intelligens Apuleius Veneræ uocauit, raramque in uentum, suo æuo dixit. Quod uero crassa hæc galanga uerus sit acorus, testatur radicis ipsius figura, quæ omnino acoro respondet: tum sapor ipsius acer ad amaritudinem tendens, ut adnotat Galenus, nec

Galanga
crassa ue-
rus acorus
est.

gratus in ea quoque deest odor. Quantum uero ad colorem attinet, in quo maior uel tota apparet difficultas, quum galanga nigra ad rubedinem uergens est, Acorus uero, ut tradit Dioscorides, albus esse debet, & candicans, Plinius hæc animaduertens dubitationem, illi occurrit, et eam diluit, libro suo Naturalis historię. 25. capite. 13. ita inquit: Acorus, iridis folia habet angustiora tamē, & longiore pediculo, radices nigras, minusque uenosas, cætero, & has similes iridis, gustu acres, odore non ingratas, ruptu faciles, optimę Ponticę, deinde Galaticę, mox Creticę, sed primę in Colchide iuxta Pha-

Plinij locus
expeditur.

sim amnem, & ubicunque in aquosis, recentibus uirus maius quam uetustis, Creticę candidiores Ponticis. Hæc Plinius. In quibus, inquit, acorus Pon-
ticus

ticus optimus est, qui radices nigras habet possidetq; quales in galanga eō
 spiciuntur crassa: in parte præcipue exteriore superficiali, ad ruffedinem
 uergentes: Sed in hoc quod subdit Plinius, Creticę candidiores Ponticis, in
 quo absurdum asserere uidetur, quum Creticas radices candidiores Ponti
 cis insinuet, ac si Ponticas candidas dixerat, quum potius eas nigras præfi
 xit, omnem sustulit dubitationem: exponens utiq; Ponticas acori radices
 candidas esse, quo ad partes centrales interiores: sed Creticę Ponticis candi
 diores sunt, in eisdem partibus, quum utræq; nigræ in parte sint exteriore.
 Nec enim Plinius tam lethargicus aut obliuiosus in scriptis suis reperit
 ur, ut sit iudicare hic tam turpiter errasse, nec meminisse tribus antea uer
 sibus scripsisse Ponticas acori radices colore nigras esse. Intelligentus igitur
 Dioscorides uenit, quum inquit, acori radix primā habet bonitatis esti
 mationem, quæ colore subalbida, densa, et candicans est, in parte interiore,
 quum in exteriore potius nigricat cum quadam ruffedine, ut in crassa con
 spicitur galanga, cui nec folia iridis desunt, ut ab ijs accepimus, qui in Gui
 neam nauigarunt, & eam inde eradicantes, ad nos singulis annis transue
 hunt, quanquam à Syria, & Babylonia eam quoque afferant: unde multi
 herbarum confectores, Cyperum Babylonicum eam cognominarunt.
 Alia uero galanga Indica est, quam seplastarij subtilem appellant, secun
 dum sui totum rubens, ex qua, conditum apud officinas paratum habetur
 coctione, muentriculi iuuans, & omnes frigidos dolores finiens. Cæterum
 Galenus, acori, libro, vi. de facultatibus simpl. medicamentorum ita me
 minit, dicens: huius radice utimur, quæ gustu modicè amaro est, odoreq;
 non iniucundo: Itaq; facultatis calidæ est, & consistentiæ tenuis, quare &
 urinam mouet, et lienes induratos discutit, cerato idisq; crassitiem detergit,
 extenuatq; ad quod succus præstantior existit. Calfacit enim, & siccat, in
 tertio ordine, Rursus, hanc sententiā q; galanga crassa, uerus sit acorus, pri
 mo adstruxit Leonicensus, uir multa eruditione præditus, quem postea se
 cutus fuit Antonius Musa Brasauolus, mihi Piladea quadam amicitia con
 iunctus, uir & morum sanctitate, & eruditione non uulgari insignis, cuius
 quoq; iudicio, subscripsit Leonhardus Fuchsius, in illo suo magno artifi
 cio confecto herbario. Patres quoq; qui nuper Mesues Antidotariū enar
 rarunt, galangam, radicem iunci odorati esse contendunt, non sine ingen
 ti errore: tamen, ut omnes uel mediocriter in re herbaria exercitati norunt,
 proinde contra illos non opus est incedere, quum satis reprehendatur id
 quod falsum esse omnes norūt. Quo nomine uero, acorus istic communis
 apud Dioscoridem appelletur, id quarto libro dicemus.

Acorus
Galen.

Leonice
nus uir mul
ta eruditio
ne prædi
tus.

Antonius
Musa Bra
sauola.
Leonhar
dus Fuchsi
us.

Monachi
Mesues e
narratores
hallucinan
tur.

Græce, *μῆν*, Latine, *meu* *Athamanticum*, *anethum sylvestre*, *foeniculus tortuosus*.

Textus tertij Enarratio.

DOLEO quidem non mediocriter, quod non maiorem noscendis simplicibus, in Lusitania iuxta atq; Hispania, operā nauauerim, ut maior mea posset esse facultas, hisce præcipue patrocinandis, quibus herbarum cognitiones sunt cordi, non uero illis, qui quū palliotenus doctores haberi student, totam hanc operam herbarum tam imprudenter spernunt, quā insigniter ignorant, quibus quid in præsentia precemur, nisi aliquando meliorem mentem dari, ut quod hæctenus sunt aspernati, agnoscentes, malint semel bene recurrere, quā semper (quod est in proverbio) male currere. Nam tunc melius nobis liceret cū hisce tum hominibus nostris sperare, qui illorum ignorantia, non sine maximo uitæpericulo sunt obnoxii, quod optime posset esse indicio *Meu* herba: Quæ quum in Hispania famigeratissima sit, tamen hæctenus ab illis est ignorata, et quanquam a suis eorum importunisq; calumnijs ab hac cognitione fuisset deterritus: tamen persuaderi non potui, ut eam penitus abijcerem, quod factum est, ut si non omnes, saltem bonam dum illic ageremus partem cognouissem, inter quas *Meu* fuit: quam in Hispania nasci, Dioscorides, præ cæteris in hac re diligens scrutator, est author. Est igitur, *Meu* herba, caule, & folijs anetho similis, uerum crassior, radicibus comosis, obnigris, in obliqui rectumq; sparsis, & frequentibus, qua de causa hodie multi tortuosum *foeniculum*, siue tortuosum anethum appellarunt hæc: Cæterum radices, in medico usu à multis desiderantur, quæ facile ex Hispania, & montibus Bononiensibus in multas orbis partes uehi possunt. Nam olim mihi, quosdā Germanorum argitas conuenienti, qui in Anthuerpiam tãquam celebre emporium, non paucas herbas adferre solent: quidam, inter alias quasdā radices ostendere, suo nomine berrouertez appellatas: quas tamen *meu* esse herbæ, summopere contendebat, quū ex herba folia, caulemq; non dissimilia anetho habente se collegisse affirmabat, eaque de causa, ab officinis Germaniæ, pro uero meo habebatur: cæterum minime ita ferem habere, illud mihi indicabat, quod præter discrepantem figuram, non erant odore, quem aromaticum meon Hispanum habet. Nam multi quoq; Itali pharmacopolæ pro uero meo quasdam indicant albas radices, daucum odore referentes, quæ non multum ab illis quibus Germani utuntur absunt. At re uera, uerum meum in Italia nascitur, in montibus præcipue Bononicis

nienſibus, ex quibus Herbarij quidem diligentiffimi ad nos attulerunt, nō
 niſi illi à nobis in Hiſpania conſpecto, ſimile, quod Dioſcoridis hiftorię in
 uniuerſum reſpondet: nā radices exterius nigrę, intus uero albę ſunt, qua-
 rum odor ſimilis illi eſt, quę ſceniculum ſiccum ex ſe ſpirat, ſuauior tamen:
 earum quoq; ſapor, non admodum acutus erat, aromaticum quid præ ſe
 ferens: quę in infima parte capillatę, comatę uero adeo reperiuntur, ut ſpi-
 cam nardum quicunq; has radices uiderit primo intuitu eſſe dicet. A qui-
 bus argumentum non mediocre deſumimus, quod ſpica nardus paſſim of-
 ficinis obuia, radix potius, quam plātę ſummitas ſit, ut ſuo dicemus loco,
 quum Galenus ita eſſe nobis antea dixerit, Curabunt igitur deinceps phar-
 macopolę, uerum meum non ſolum ab Hiſpania, ſed etiam montibus Bo-
 nonienſibus habere, quum ibidem uerum & Athamanticum reperiatur:
 ſic dictum, quia ab Athamante inuentum. Nec enim ueritas ipſa occultan-
 da eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tempore meum in
 Italia non niſi à paucis medicis ſeri, ut apud ipſum eſt legere libro. 2. capie-
 te. 23. quem ſecutus poſtea Marcellus Virgilius uir alioqui doctiſſimus, rei
 tamen herbarię non admodum peritus, dixit, nunc quod ſciam, nullam Ita-
 lię meon eſt: Ob quę uerba, Mathiolus Senenſis, in Italia quoq; meum
 nō reperiiri clamat. Imo contra Patres Meſues interpretatores acriter agit,
 qui in Calabria & Nuriſię montibus meum naſci, & inde eradicarunt affir-
 mant, quod ita eſſe crediderim, quum apud Bononiã quoq; naſcatur, ut teſtes
 ſunt, Nicolaus Nicolucius pharmacopola Ferrarienſis, et Gaſpar de Ga-
 brielis, nobilis Patauinus, horum rerum maximus indagator, & qui pub-
 lice rem herbariam apud Ferrarienſes profitentur. Accuſandus igitur Ma-
 thiolus potius eſt quum negligens in inquirenda hac herba fuerit, quam
 diligentiffimi patres, qui deſudantes, Nuriſię montes, ut eam inde eradica-
 rent, aſcenderunt. Interdum tamen auarus pharmacopola ſi hac caruerit ra-
 dice, Galeni & Aeginetę conſilio, in ſuis Antibalomenis, ſuccedaneis di-
 ctis, myrabalano, id eſt, glande unguentaria, uti debet: eſt enim glans ſiue
 nux unguentaria, ea quam Gręci myrabalanū, ſiue balanum myrepticū
 uocant, quam myropolę, unguentarij dicti, Arabica uoce, ben appellant,
 & ea pro conficiendo oleo, ac ſuffitibus maxime utuntur, ut. 4. libro, cap.
 161. copioſius dicemus. Cæterum eſt meum, ut teſtatur Galenus lib. 7. de Fa-
 cult. ſimpl. medicam. calidum tertio ordine: ſiccū uero ſecundo, ut eius hæc
 indicant uerba: radices eius ſunt calidę tertio exceſſu, in ſecundo ſiccę, pro
 inde urinas menſeſque mouent, quod ſi liberalius ſumantur, capiti dolo-
 rem conciliant.

Meu uerū
in Italiana
ſcitur.

Spica nar-
dus radix
eſt.

M. Virgil.

Mathiolus
errat, falli-
tur.

Gaſpar de
Gabrielis
nobilis Pa-
tauinus.

Glans un-
guentaria,
ben Arabū
eſt.

Meum Ga-
leni.

Meum cali-
dum: ordi-
ne ſiccū 2.

DE CYPERO.

Græce, *κύπερος*, latine *cyperus*, *cyperus odoratus*, *angulosus iuncus*, *triangularis iuncus*, *quadratus iuncus*: Hispanice, *iuncia de olor*: Lusitanice, *iunca de cheiro*, *Albasor*: Gallice *suo cheti*: Germanice, *Wildbergalgan*: Longobardice, *tricola*.

Secunda species cyperi:

Secunda species Cyperi, latine, *Curcuma officinarum*, *radix Indica*.

Textus quarti Enarratio:

CONSULTIVS mea sententia esset, si in præsentia cyperi tres species potius describeremus, quam duas tantum, quum re ipsa conspecta, ita esse comperimus: nam altera species, Iuncus est, folia porri, in parte decliuiori habens, longiora tamē et exiliora, in cuius cacumine, minuta sunt, inter quæ semen exoritur, cui caulis cubitalis & maior inest, qui plerumque quadrangularis conspicitur, nam radices rotundæ, nonnunquam oblongis oliuis sunt similes, nigræ, suauiter olentes, & gustu aliquantulum amaricantes: hanc uero Cornelius Celsus uerus Hippocratis imitator, lib. 3. suæ medicinæ capit. 21. quadratum iuncum appellauit, cuius in aquis & palustribus, plerumque nascentis, radices medico usui seruantur, quibus uniuersa Hispania abundat, nec opus habet Syriacis, Quas sua uoce præcipue Salmaticenses pharmacopolæ, auellanada uocant, nec enim in Italia præsertim Longobardia defunt, sed myropolæ parum curiosi, communioribus radicibus earum loco utuntur ijs autem radicibus affinis cum uoce, tum figura, alia radix, quam uniuersa Lusitania iuxta ac Hispania, iſica auellanada uocant, quod uerbum, tu rudius sed significantius iuncum auellanã uertas, quæ ex Aethiopia & insulis circũiacentibus in Lusitaniam deferuntur, magnitudine auellanæ nuclei, unde nomen traxisse uidetur, colore exteriori subpallido, nam intus lactea est, capiti etiam, ut illud obiter attingamus, non mediocriter conducit. Hanc quoque radicem Venetijs, apud pontē Ripæaltæ, uenalem uide re est, quam ibi sua uoce Trasi uocant: quæ licet ex Aethiopia, præcipue ex insula sancti Thomæ, æquinoctiali subiacenti ad nos afferatur, in Italia quoque nasci, certum est, ut ij qui Veronenses campos percurrerunt, norunt.

Cyperus
quadratus
iuncus à
Cornelio
Celfo apel
latur.

Iuncus
auellana
quid.

Trasi.

quam radicē ibidem exherba ferragini, secale, siue centeno dicto perfimili
 eradicant, Secunda autem species Cyperi, ubiq; in aquosis comperitur, fo-
 lijs à prima nō dissimilibus, caule tamē triangulari, cuius radices oblon-
 gg, tortuosæ, nigræ, ad ruffedinē uergentes sunt, sed multis implicitis inter-
 nodijs, quæ iucundè spirant, & parum, ob nimiam contractam humidita-
 tem, amaricant. Hanc Plinius libro 21. capite. 18. triangularem appellauit
 iuncum, cuius radices, Hispaniæ & totius Italiæ mulierculæ, aceto paratas,
 pro odoroamento, ac suauī suffitu recondunt. Nec communiōres officinæ,
 alias, præter has radices, pro uero Cypero, monstrant habentū, quum ta-
 men illæ primæ, oliuis similes, à Dioscoride, ut præcipuæ comendātur, hęc
 uero secundam speciem Cyperi nominari cupimus, cui ueluti & primæ,
 Dioscorides caulem, non quidē triangularem, aut quadratum inesse dixit,
 sed angulosum potius, ut cautos nos redderet, q̄ cyperus & triangularis,
 & quadratus reperiatur. Item quod melius esset, triangulari illo, radices o-
 liuis similes habente uti, quāquam & altero, pro uero dexterrime uti possi-
 mus, pro ut hoc tempore myropolæ continuo factitant. Cæterum Plinius
 lectorem in præsentia monitū desiderat, ne nominis uicinitate decipiatur,
 quum Cypirus longe alia sit res à Cypero. Est enim Cypirus herba, quam
 xyphion Græci appellant, nostri uero gladiolum, bulbosas radices habēs,
 de qua libro. 4. mentionem faciemus. At licet Plinius hæc suadeat, apud
 Theophrastū tamen, Cypirum pro hoc de quo agimus capi nouimus, an-
 guloso scilicet, odorato, cuius radices, testatibus Galeno, ac eius simia Pau-
 lo, libris septimis huic dicatis negotio, excalfaciunt, siccantq; absq; morsu:
 Quare humidioribus ulceribus, cicatricem mirabiliter inducūt, quibus &
 incisoria quædam inest uis, qua calculos minuunt, urināq; et mēstrua pro-
 mouent. Tertia Cyperi species, quam Dioscorides secundā facit, ex India
 ad nos usque fertur, radix gingiberi figura, sapore & odore nō absimilis,
 unde fit quod frequenter inter gingiber reperiatur: nam commāducata cro-
 catum sputum reddit, & ex ea Dioscorides psilotrum, siue depillatorium
 parari inquit, id quod nos experimento compertum habemus, Vt tamē
 rem qua de agimus qui hæc legerint, noscant, scire licet, quod Cyperus iste
 Indicus, ea est radix, quam cōmuniter officinarū seplastarū, Curcumam no-
 minat: Nec enim in hoc ambigendum est, quum inter se adeo conueniunt,
 ut inuite hoc fatendum sit, sed in hoc animaduertendum duximus, quod
 Curcuma hæc quæ passim in officinis monstratur, nō ea est, quam Serapio
 cap. 293. describit, quum ibi potius chelidonium maius & minus Serapio
 pertractat, ut cuiq; conferenti ea quæ in ipso capite inquit, cum ijs quæ à

Secunda cy-
 peri spe-
 cies.

Cyperus et
 triangula-
 ris & qua-
 dratus re-
 peritur.

Cyperus
 xyphion ē,
 cyperus ue-
 ro de quo
 agimus an-
 lia est res.

Cyperus ter-
 tia species.

Cyperus
 Indicus cur-
 cuma est.

Curcuma
 officinarū

differt à Serapionis curcuma.

Serapionis interpretis errat.

Ruellius errat.

Dioscoride describuntur, capite de chelidonio, facile patebit. Hinc enim error ortus est, ut hucusque crederetur, quod curcuma hæc officinarum, non cyperi sit radix sed chelidoniij potius, imò pharmacopolæ chelidoniij radicem, ob magnam quam habet cum uulgari curcuma similitudinem, curcumam appellant, nec aliter interpretantur quum curcumam legunt, quæ id est, radicem chelidoniæ, ignorantes, radicem hanc ex India delatam, cyperum istum apud Dioscoridem esse, sed reuera firmiter crederem Serapionis interpretem, ansam aberrandi pharmacopolis dedisse, non uero ipsum Serapionem, quum rauroch, uerbum Arabicum, chelidoniæ significans, interpretis curcumam uerterit, unde postea pharmacopolæ, ut diximus, curcumam chelidoniæ radicem esse semper hucusque crediderunt, quum tamen Serapio ipse, de hac Indica curcuma, sub cyperi nomine egerit, Dioscoridem imitatus, ut apud ipsum est legere, capite. 189. Cæterum Ruellius Galus, libro sui uoluminis, 2. capite. 4. Cyperum hinc Indicum, radicem quamdam esse, quam officinæ terram meritam appellant, ait, quam nisi curcumam hanc officinarum intelligat, procul dubio ut nouistis, errat.

DE CARDAMOMO.

Græce *καρδάμωπος*, Latine *Cardamomum*, *Cardamomum Indicum*, *Cardamomum maius*: Arabice, *cordumenium*. v. *cordumeni*: uulgo *cardamomo*.

ARABVM. CARDAMOMVM.

Arabice, *Sacola*, latine *cardamomum minus*, *Malagueta*, *maligreta*, *granum paradisi*: uulgo, *malagueta*.
Cardamomum aliud minimum: *Melanthij species*, *Serapionis maius est*.

Textus quinti Enarratio.

NISI celebre illud aroma, quod ex India, præcipue Cananoris insula, aduehitur, Græcorum cardamomum sit, ut illud dignoscamus uate procul dubio opus habemus, cardamomum dico, angulosum granum, nullam exactè figuram habens, in siliquis, ciceris cuiusdam modo, nascens, quod officinæ (absoluta uoce) cardamomum appellant, uel cum additione cardamomum maius, uel Indicum cardamomum, quod an cum hoc à Dioscoride & Græcis depicto sit, unum cum altero conferre opus est, nam Dioscoridis præsens cardamomum ut bonum sit, decet cõtumax frangenti sit, plenum, den-

sum: item, quod odore caput tentet, gustu acre & subamarum: Cardamomum uero Indicum à nobis descriptum, granum angulosum est, subrufum, sapore non adeo acre, in filiquis quibusdam nascens, quæ omnia tantum absunt ab altero, quantum cancer abest ab anguilla: quo factum est, ut omnes hucusq; scribentes, cardamomum hoc Indicum, non esse Dioscoridis, aut Græcorum cardamomum, dixerint. At mea sententia falluntur, uiri alioqui eruditissimi, quum parum animaduertant, Græcos homines, crebro arbores, frutices, plantas, arbusculaue, ex quibus fructus uel semina colliguntur, describere, fructibus uel seminibus ipsis intactis, ut in carpesio facile uidere est, ne quis mihi falsum loqui obrudat: de quo quum Galenus libro de Antidotis primo loquitur, inquit: festucas tenues quasdam pessimi les surculis cinnamomi esse odore & sapore ualerianæ non absimiles, illius tamen fructum subtrahit, qui Actuarius uiro Græco doctissimo teste, cubeba officinarum est. Dioscorides igitur arbusculum cardamomum dictum delinians inquit, illud probatissimum esse, quod ex Comagene, Armenia, & Bosphoro affertur, quâquam in India, & Arabia nasci quoque tradat, difficulter fragibile, plenum, & præclusum: quod enim tale non erit, non bonum dicendum est, quibus addit, ut bonitas huius ligni exactius dignoscatur, quod tale sit, ut odore sensum tentet, gustu acre & subamarum: quæ omnia ligno cardamomi conuenire non dubito, quin potius certus sum, & experimento compertum habeo, omnes has dotes, quas Dioscorides suo tribuit cardamomo, in siliculis cardamomi reperiri, præcipue recentibus, ut olim Anthuerpiæ, ad quam omnium aromatum ex India, & alijs exteris regionibus magnus est confluxus, exactè nouimus: nam uetustate confectæ si lique, nullam prædictarum ferè conditionum habent, ueluti omnes sunt, quæ in Italiam aduehuntur. Describit igitur, ut receptui canamus, Dioscorides, fruticem, siue plantam cardamomi, non uero semen ipsum. At Plinius, semen potius quam lignum delineat, ut apud illum est legere lib. 12. capite. 13. ubi illius quatuor facit genera, quorum secundum, hoc Dioscoridis est cardamomum, de quo Andromachus in descriptione sic cecinit, & cardamomum quod tentet Indus ager. Nec enim hodie, apud Indos cum quibus magnum est Lusitanorum commercium, aliud prorsus cardamomum nominatur, uel reperitur, ut demum fateri debeam, Cardamomum Indicum hoc Græcorum sit cardamomum, quod Serapionis interpret inepite admodum cordumeni, id est corui agreste, uocauit, ut apud ipsum est legere cap. 304. de Hardameni: ubi quoque idem interpret taxandus uenit, quum uice uertendi, Cardamomum pellitatos uentris lumbricos, dixit ascarides.

At quum de Cardamomo agimus, non ab re erit de duobus quoque alijs

*Carpesium
cubeba est.*

*Cardamomi
planta,
à Dioscori
de describi
tur.*

*Cardamomum
Indicum
Græcorum
cardamomum
est.*

Cardamomū minus malagueta est.

Cardamomū minus ignotum Græcis.

Alterum cardamomi genus nigelle specioses est.

Nicander Toletanus uir doctissimus.

Cardamomi generibus, quæ in officinis habentur, uerbum facere, quorū unum Cardamomum minus comparatione ad Indicum dictum Cardamomum dicitur, quod tum intelligas uelim, uirtute siue aromaticitate, quum forma hoc maius sit, quod maligueta à terra unde eum deferunt cognominant, quanquam alijs, granum paradisi magis appellari placeat: est enim hoc granum, ruffum, pressum, in pyramidem uergens, quod ex Guinea regione Malagueta dicta, in Lusitaniam tantū adducitur, sapore acuto, acri, nam odore omnino caret, quod Græcis ignotum fuisse certus sum, testante id Auerro, lib. 5. sui Collectorijs, ubi enumerans ille aliqua quæ post Galenum fuerunt reperta, hoc Cardamomum cap. 25. obiter attingit, quasi diuersum sit, ab eo priori cuius antea capite. 24. eiusdem libri meminerat: Imò Serapio quum de hoc agit cardamomo maligueta dicto, sub nomine Sacolæ, nec Dioscoridem aut Galenum, ut plerunque solet, adducit, quasi de re illis ignota agens.

Alterum uero Cardamomi genus ab officinis receptum, semen subcitrinum est, angulosum, boni odoris, saporis aromatici, pingue, puluerulentum, nihil à melanthio præterquam colore differens, quum melanthium nigrum sit, hoc uero ut diximus, subcitrinum, quod & nigellam uocant, de quo nec Græci aliquam secere mentionem. NICAN. Vbi nā Arabes huius meminerūt Cardamomi? AMAT. eo capite in quo de Maligueta Serapio agit, & de hoc quoque sermonem fecit. NICAN. Sub quo nomine. AM. ut paulo antea diximus, sub nomine Sacolæ, nam eo loco Serapio duo Cardamomi genera facit, maius & minus, Maius cortices habet, & capita sicut rosa, & sunt grana magna sicut nabach, aut maiora parū, & intra ipsa sunt granula parua, angulosa, boni odoris, pingua, puluerulenta, & delectabilioris naturæ quàm minus: Imo in sapore suo est stipticitas, & acuitas. NIC. quid per hæc uerba intelligit Serapio? AM. ut hæc quis deprehēdat, plus sedentario studio opus habet, quum tamē tu celebris nostra hac ætate sis philosophus, & uir omnis antiquitatis & eruditionis amantissimus, ac mihi Pyladea quadam amicitia coniunctus, non grauabor rem in medium afferre, ut ea conspecta, Serapionis mentem facillime teneas, in ijs enim calicibus, semen ut uides, subcitrinū, angulosum, boni odoris, ac puluerulentum includitur, quod Cardamomum, ut diximus, officinæ appellat, alijs uero, nigellā: hoc igitur Serapionē intellexisse hucusq; sum arbitraturs, quum cardamomum maius ibidē nominat. NICAN. ita esse res ipsa clamat, et Antonius Musa Brasauolus, harū rerū maximus indagator, & insignis hac nostra ætate philosophus, tecum sentit, non quidē in examine simplicium, sed siruporū potius, numero septuagesimo septimo. AM.

T V S. Gaudeo equidē cum tanto uiro sentire, quem tanti feci semper, ut propter illius humanitatem, ac admirandam sapientiam, quam cognoui per septennium cum apud Ferrarienses moratus fuerim. Est igitur granū hoc puluerulentū, nigella dictum, apud Serapionem, maius cardamomū, unde Ruellius, in hac re, minime audiendus est, quum lib. 2. sui Voluminis stirpibus dicat, contendat, quod Cardamomum maius Serapionis, piper Indicū uulgo dictum sit, passim in herba nascens, nō multum à solano cōmuni dissimilis, cui flores lutei insunt, in quibus fructus postea prodeunt quidam, oblongi, pyramidales, cordis effigiem representantes, primo uirides, postea lutei, maturi uero quum sint, adeo rubri & lucidi fiunt, ut corallum esse appareant, intra uero fructum istum, semē lentibus paruis simile includitur, albū, adeo mordax et acutū, ut perse uel cū ipso fructu cōmansum, et linguam & fauces, igneo quodam feruore exurere uideatur: hunc autem fructum tanti feruoris & acuitatis, Vulgus, piper Indicū nominat, quod Arabum non esse maius Cardamomū, ut falso Ruellius contendit, uel ex hoc tantū probari potest, Quia maiori suo cardamomo, Arabes nō tantū tribuūt saporis acumē, quod proculdubio, si nouissent, nō prætérmississent. Itē quod semen nō angulosum ut diximus est, nec puluerulentū, quāquam in grano magno, uel alabastro quod in rosa conspicitur simili, reperitur. Proinde cardamomum Serapionis maius, non esse hoc piper Indicū, sed potius à nobis granū illud angulosum, in officinis Cardamomū minimū, uel nigellam dictum, in confesso est. Nam Serapionis minus Cardamomum, ut diximus, maligueta est, ut conferenti notum erit, quā quoque sententiā secutus fuit Andreas Bellunenſis nouissimus Auicennę corrector, Ceterum Galenus libro Succedaneorum, suadet, ut quum Cardamomum defuerit, loco illius utamur, Cypero, uel saltem myrto, At quum non solū suum hoc est, Græcorum Cardamomum, sed ipsius potius multa alia nobis suppedient genera, succedaneis opus non habemus, de quo Galenus, septimo de Facul. simpl. medic. ita uerba fecit, dicens: Quanto suauius magisque fragrans nasturū est, tanto & imbecillior ei calida facultas inest, nec enim ulcerare est idoneum, habet autē adiunctum quiddam amaritudinis, qualumbricos interficit, & cum aceto ualenter psoras detergit.

Antonij
Muse Bra
sauole hu
manitas.
Sicola siue
cardamo
mū maius
Arabū: ni
gella citri
na est.

Ruellius
non bene
sensit in
cardamo
mo maiori
Arabum.
Piper Indi
cū fructus
rubri pyra
midales.
Cardamo
mū minus,
Serapionis
maligueta
est.

Andreas
Bellunenſis
Auicennę
corrector.
Cardamo
mū facultas

DE SPICA NARDI.

Græce, *ινάριον* uel *ινάριον γάρυον* nārdou. Latine, *nardus Indica*, *spica nardi*, *Indica spica*, *radix spica*. Vulgo, *spica nardo*.

Textus Sexti Enarratio.

QVI Lusitanorum nauigationes in Indiæ interiora cognouerunt, facile persuaderi possunt credere, Lusitanos ipsos, optima & uera Indica nardo abundare: quod ita esse, certius est, quam hic à me multis monstrari opus sit, quum quotannis Lusitani inde ingentem classem omnium genere aromatum, ornatam in Lusitaniam uehant, Inter quæ, celebris nardi spica tantopere celebrata non deest, radix uerius quam spica, multis capillamentis dissoluta, leuis, nigra, ad ruffedinem uergens, odoratissima, simili odore cyperi, sapore suauis, diu in ore permanente, ad amaritudinem aliquantulum inclinante, ut nullum, si modo fateri uerum debeam, aroma celebrius, aut odore suauius, aut uerius, ex uniuersa India hac Indica Spica ad Lusitanos deferatur, unde postea in multas orbis regiones distrahitur, raro tamen in Italiam, quum Venetæ triremes in Tripolim Syrie ciuitatem, per mare Ionium, quolibet anno nauigantes, inde inter alias merces, & uaria aromata, spicam nardum quoque adferunt, & postea uniuersa Italia, è Venetiarum ciuitate tanquam cæterarum regina, sibi comparent, non adeo tamen bonam, & odoriferam, ut illa quæ in Lusitaniam portatur, quam tamen contingat interdum Venetias optimam adferri, ut mihi hæc inquirenti Venetijs uidere contigit, in ea præcipue aromataria officina, cui Angelus pro symbolo est, unde sæpe sum admiratus, cur Manardus Ferrariensis, uir alioqui exercitatissimus, & cui uere medicinæ studiosi multum debeant, in epistolis suis scriptum relinquat, quod nardus hæc passim in Italiæ officinis habita, nec Indica, nec Syriaca sit, At re uera, Manardi errore, non aliunde euenire, satis sum conscius, quam ex ignorance hac, uidelicet, quæ nam plantæ nardi pars, spica hæc sit, quam si exacte dignosceret, non tam fœde procul dubio Manardus cespitaret: Libro enim, 6. suarum epistolarum, epistola. iij. inquit ille, Galeni mentem esse, spicæ nardi radicem, in theriaces compositione ponendam esse, non uero spicam ipsam, quæ tantum ad nos afferunt, & utinam bonam, ita enim ibi Manardus sub his uerbis loquitur: carere nos Indica nardo, quis dubitet, qui spicam quidem uocari apud Galenum legerit, esse tamē radicem, sed & in ea theriaces præparatione, quæ cæteris ueluti cōcisam magis, & manifestiorem, præfert Galenus, sic ad uerbum carmine quodam scribitur: therbentine quæ resinā, nardiq; radicem Indicæ: & subdit, ad nos uehitur spica, atq; utinā nardi esset. Suauitate enim odoris penitus caret, & saporis est ualde ingrati. Item lib. 8. eiusdem uoluminis, epistola, iij. tradit, quod in theriaces præparatione teste Galeno libro de Antidotis præferendæ sint radices tanq̄ uirtuosiores, spica neglecta: in quibus uerbis, liquido claret, quam male Manardus

Spica nardi uera ad Lusitanos defertur.

Galenū ibidem intelligat, quod nō aliunde oritur, quā quia ut diximus,
 non nouerat ille, quæ pars plantæ nardi spica esset, quæ dubio procul non
 alia est, ut supra meminimus, quā radix, id quod Galenus citato loco, li-
 bri de Antidotis, facillime declarat, dicens: Iubet Andromachus adijcere
 nardum Indicam, ea uero est quam spicam uocant, non quod spica sit, ra-
 dix etenim est, sed quod spicæ figuram habeat. Hæc ille, per quæ, nisi quis
 faxeus sit, percipiet, Galenum per spicam hanc Indicam, radicem intelligen-
 re, quum re uera radix & non summitas, aut plantæ spica sit, dicitur tamē
 spica, quia similitudinem quandam cum spica habeat. Non ab re, Galenus
 libro. 8. de Facul. simpl. medic. tractaturus de nardo, capitris lemma præ-
 fixit, de spica nardi, tanquam parte totius herbæ nobiliori: sciens utiq; ille,
 quum de spica mentionem faceret, radicem ipsam pertractasse, utpote plā-
 tæ totius partem præstantiorem: nam si Galenus hoc aliter intelligeret,
 quod spica, radix non erat, spicam ipsam relinqueret, & in titulo capitris,
 sub nomine totius plantæ, uel saltem, ipsius radicis, partis nobilioris, &
 notabilioris totius plantæ ageret. At quum eandem rem esse sciret, sub
 spicæ nomine, de ea scriptum posteritati relinquere par fuit, Cæterum Plin-
 ius in hac re audiendus non est, imo potius parua illi fides est habenda, *Plinio in*
 quum nardum longe aliter delineat, quæ res ipsa sit, ut ex Galeno & Diosco- *describendo*
 ride, in præsentī dīiudicare est, nam libro. 12. eiusdem numeri capite, ita de *nardo par-*
 nardo scribit: frutex est, graui & crassa radice, sed breui ac nigra fragiliq; *ua fides dā*
 quamuis pingui, situm redolente ut cyperi, aspero sapore, folio paruo den- *da est.*
 soq; cacumina in aristas se spargunt, ideo gemina dote, nardi spicas ac fo-
 lia celebrant. Hactenus Plinius, in quibus non solum à ueritate multum ab-
 errat, sed etiam multis & præclaris uiris aberrandi ansam dedit, inter quos
 nominare est, Hermolaum Barbarum, Ruellium, & Antonium Musam *Plinius an*
 Brasauolam, quorum priores duo, ut plerunq; adnoto, malunt pluries cū *sam aber-*
 Plinio errare, etsi errantem noscant, & manifestum errorem uideant, quā *ranti uiris*
 uerum dicere. Ea de causa Ruellius capite 6. libri secundi, in officinis à se *doctissimis*
 nardum conspectam Plinianæ nardo respōdentem affirmat, quod falsum *dedit.*
 esse crediderim, quum multis, qui hæc magna cura quærun, nunquam uel
 caulem, uel folia, aut festucas, radicem uel alteram præter spicam uidere con-
 tigit, quapropter, ut Mathiolum doctissime adnotat, facetissimus ille Mu-
 sæ Senex frustra Venetias mittitur, si modo præter spicam, nardi folia, cau- *Mathiolum*
 lem, uel radicem, comparare ibi sibi debeat, parcat Amicus, quum magis
 amica sit ueritas ipsa, quæ nullius uel odio uel amicitia deserenda est, quā
 spica omnibus officinis obuia radix sit, nec in fruticis summitate eueniat,
 ut falso Plinius dixit, & Ruellius credidit: imò nec Dioscorides, nec Gale-

*Spica nardo
 di radix
 est, non spi-
 ca.*

*Plinio in
 describendo
 nardo par-
 ua fides dā
 da est.*

*Plinius an
 sam aber-
 ranti uiris
 doctissimis
 dedit.*

Mathiolum

nus, partem nardi alteram usui medico commendarunt, præter spicam ipsam, quã hic Dioscorides ut præcipuam plantę partem, ut sui moris est, quum herbam aut plantam fruticem uel aliquam describit, delineat, quum inquit: habetq; in Syriaca nardo primum bonitatis honorem, quæ recens non ponderosa, comosa, colore ruffo, odoratissimaq; est, & quæ una cum angulosi odorati iunci odore, breui spica, & amaro sapore sit, quæ itidem linguam exiccet, odori suauitate diu permanente. In his ergo clare Dioscorides spicam ipsam nardi depingit, quæ si non radix esset, uel radix altera res esset, de ea proculdubio differeret, & illi, ut parti præcipuæ, & in honore habendæ signa tribueret: sed quum spica in officinis habita, radix nobilis nardi sit, de ea ut præcipua sermonem agere consequens fuit. Quod uero Dioscorides inquit, numerosas ex una eademq; radice prodeuntes spicas ex se mittit, easdemq; comosas implicitasque & odore uiroso: nobiscum agit, quum ab una præcipua radice, tanquam cæterarum matre, plures radices ceu spicæ comosæ implicitæ oriuntur, ut simile uidere contigit in quadam herba è montibus Bononiensibus ad nos delata, quam Meum esse deprehendimus, cuius radices infinitæ, ita in spicas diuaticabantur, ut spicam nardum esse, omnes uidentes dicerent, inter quos erat Gaspar de Gabrielibus, nobilis Patavinus, uir doctissimus, & harum rerum curiosissimus, ut demũ concludere debeamus, in nardo nullam præter spicam reperiri radicem, quum spica radix est, non uero fruticis summitas: de qua Galenus, libro 8. de Facul. simpl. medi. ita tradit: calfacit excessu tertio, desiccatur secundo completo, cõstat ex astringenti acri & leuiter amara substantia. Quare radix iecori & uentriculo conuenit, & pota & admota extrinsecus, urinam ciet, morsus stomachi sanat, uentris, capitis, & thoracis fluxiones desiccatur, ualentior tamen est Indica, quæ nigrior, quàm Syriaca existit. Cæterum, hæc illa spica nardi est, quæ rhabbaro, non ut malignitatem aliquam extinguat, sed ut uiam laxiorem præbeat, miscetur: quamquam illius loco potius cinnamomo uti, melius est. Ex hac quoq; spica nardi in officinis paratum oleum habetur, olim uero unguentum concinnabatur, ut Galenus millies meminit, & de eo quoq; in Euangelio legitur.

Meu in montibus Bononiensibus reperitur.
Gaspar de Gabrielibus Patavinus.
Spica nardi temperata.
Rhabbaro cinnamomum miscendum est & non spica.

DE NARDO GALLICA.

Græce, *νάρδος γαλλικός*. Latine, *Gallica nardus*, *Celtica nardus*, *Celticum nardum*, *spica Romana*, *spica Celtica*, *spica Gallica*: uulgo, *spica nardo da Genoua*.

SECUNDA SPECIES.

Græce, *ἰσίδιον*, Latine, *Saliunca*, *hirculus*, *spica communis*, *mascula spica*, *spica barbitonforum*: Italice, *spigo*: Hispanice, *spiego*: Lusitanice *spique*: Gallice *asptco*: Germanice *Spica nardi*.

TERTIA SPECIES.

Græce, *ἰσίδιον λευκόν*: Latine, *lauandula*: Hispanice *albus zema*, *alfazema*: Italice *lauanda*: Gallice *lauende*: Germanice, *Lauendel*.

Textus septimi Enarratio.

QUANTVM herbaria medicina à maioribus nostris neglecta, & contemptui fuerit habita, non aliunde mea sententia argumentum quærendum est, quàm à Celtica nardo, quæ quum herba Italiæ famigeratissima sit, illius tamen loco hucusq; in officinis recepta sit herba, nullum penitus habens saporem aut odorem, oblonga, contorta, caule tenui, in quo minutissima insunt folia, ad luteum uergentia colorem, nam tota ipsa herba, arborum muscum figura refert, imò spartiacordam, quæ tantum differt à uera Celtica nardo, quantum crocus à crocodilo: Sed hæc & similia, nō aliū de eueniunt, quàm ex principum & ciuitatū rectorum, auaritia, ignauiaue, qui medicos suos male alunt, nec eos iudices constituunt super ipsos pharmacopolas, ut quū falsa pro ueris uēderent, eos carceri prius mancipatos, tanquam malefactores, et uitæ humanæ inimicos, pecuniaria pœna multarent, igni quæcunq; falsa, uel putida, aut corrupta, muscidaue forent, tradendo: nam tunc, mea sententia, in unaquaq; ciuitate omnes inter se conuenirent pharmacopolæ de optimis captandis medicamentis, radici secas transmittēdo in uarias orbis partes, ut inde ueras herbas, plantas, frutices, radices, semina, fructus, flores, lapillos, metalla, & si qua sunt alia, portarent: quod si fecissent, proculdubio non deesset in Italiæ officinis nardus Celtica, quæ nō solum in alpiibus Liguriæ nascitur, sed Istria, Gallia, & alijs uarijs locis, herba longe ab spica uulgari, & communi lauandula differens: illius tamen flores lutei sunt, et radices tanquam spicæ, conspiciuntur, quarū & caulium præcipuus usus est. Curent igitur seplasiarij deinceps ueram Celticam nardū habere, quàm è Liguria asferre facile possunt, ut nonnulli

Principum
& ciuitatum
auaritia.

Nardus
Celtica in
Italia nascitur.

curiosi pharmacopolæ ad se deferendam instituerunt. De qua Galenus breuiter dixit, nardus Celtica, id est Gallica, ad omnia est imbecillior dictis, præterquam ad prouocandâ urinam, nã calidior illis est, sed minus astrin- git: hæc ille. Vnde mea sententia, si rhabarbaro spica adiungenda est, hæc & non Indica adiungenda est. Ceterum spica communis, ab spicatis cæruleis floribus dicta, qua tonsores & balnearij in lixiuio utuntur: fere eadem cum lauandula est, nisi quod maiusculas spicas habeat, cuius folia tantæ solidita- tis sunt, ut frangi potius quàm plicari queant, ut merito Plinius libro 21. ca- pite 7. de ea sub saliuuca agens dicat, foliosa quidem est, sed breuis, ut in co- ronas neci nō possit, herba uerius quàm flos, densa ueluti manu pressa, breuiterq; sui generis cespes, quæ in Pannonia & Noricis nascitur, tantæ soli- ditatis, ut metallū esse ceperit. Etiam si mendose, nō soliditatis, ut uetus ha- bet lectio, sed suauitatis scriptum sit, quanquã & Ruellius hoc minime ani- mi aduerterit, sed cum cespitantibus in hac lectione incederit, sic legendo, tantæ suauitatis, ut metallum esse ceperit, ac si metallum suaue reperiatur, sed de ijs satis. Est igitur communis hæc spica Plinij Saliunca, ut Euritius Cordus lau- datur. Euritius Cordus uir uere cordatus in herbarum suo sermone testatur, non uero sa- liunca, Gallica nardus est, ut falso credidit Leonicensus, quem sequi Ruel- lium audio. Quæ tamen Leoniceno, & Ruellio occasionem aberrandi de- derunt, uerba hæc ipsa Dioscoridis sunt, quæ in quibusdam non probatis codicibus cōperiuntur, quæ ita habet. Nascitur Gallica nardus in Liguriæ al- pibus, ab incolis gentis suæ uocabulo, saliuuca appellata, quæ in melio- ribus, non saliuuca, sed Gallica appellari comperitur, ut ex Marcelli Verg- uersione comprehendere est. Est igitur cōmunis hæc spica, ut diximus apud Plinium Saliunca, quanquam si quis apud Dioscoridem, sub nomine hir- culi ob intentum quem habet odorē collocaret, qua idem Dioscorides que- ritur Celticam spicam adulterari, non multum à ueritate aberraret, imò huic sententiæ subscribit Euritius Cordus loco à nobis signato: ut cunq; ta- men sit, nos pseudonardum eam appellamus, ex cuius floribus oleum ho- die in Italia paratur tanti odoris & acuitatis, ut quemuis alium odorem si- bi proximum facile superet: qua de causa myropolæ & unguentarij raro in apothecis suis & unguentarijs tabernis illud habent, ne unguentorum & rerum redolentium suauitas, ab illius odore superetur, suffoceturq;. Huic affinis lauandula est, hortis uulgatissima herba, quæ foemina spica illius respectu dici potest, quum minor sit, breuiusculas habens spicas, sic dicta lauandula à lauando, quoniam ea homines maxime lauantur, & ex ea quoq; aqua per campanam elicitur, & oleum paratur, quod foedifra- gi pharmacopolæ loco olei spicæ nardi, ægrotantibus, contra stomachi fri- gidioris uitia porrigunt. Sunt enim duæ istæ herbæ uiribus non ab similes, quæ quoq; à Celtica nardo, non multum absunt facultate.

Celtica spi-
ca rhabar-
baro adiu-
genda est.

Plinius e-
mendatur.

Euritius
Cordus lau-
datur.

Saliunca
apud Plini-
um, uulga-
garis spica
est.

Leonice-
nus errat.
Ruellius er-
rat.

Lauandu-
la herba.

DE MONTANA NARDO.

Græce, νάρδος ἰσπανία: Latine, nardus montana, montanum nardum, uulgo montano nardo.

Textus octauæ Enarratio.

VERA montana nardus, ex Syria quum hæc scriberem, ad me delata est, cuius radices sunt solidæ, graues, subnigræ, semidigitalis longitudinis, hastulæ regiæ radicibus persimiles, graciliores multo tamen, ex se optimū Nardus
montana
uera. expirantes odorem, quas Italia hucusq; nunquam uidit, eas tres nunc Ferrariam mittimus, ut doctissimus Brasauola discernat, quantum hæc ab spica Indica differat, de qua Galenus ut superius retuli, ita inquit: plurima in Cilicia nascitur, sed prædictis infirmior.

DE ASARO:

Græce, ἀσάρον, νάρδος ἄγρια: Latine, Asarum, asarus, rustica nardus, nardus agrestis, uulgago: Hispanice, asara baccara: Italice, asaro: Gallice, cabaret: Germanice, haselwurtz, Theutonice, plumbe ubbidenardus.

Enarratio nona.

ASARVM, siue rustica nardus, officinarū asarum est, cuius folia ad eō cyclamino respondēt, ut difficile inter ea dijudicare quis posset, nisi uariis Asari &
cyclamini
differētia. notis, illa cyclamini emacularentur. Dicitur uero à nonnullis asarus, bacchar, unde monendum est, ne pro asaro bacchari, baccharis intelligatur, Asarum à
bacchare
differt. quum baccharis herba fruticosa, qua fascinum depellitur, addicq; solebat in coronis apud ueteres, de qua Virgilius, utrunq; eleganter exprimens, in carmine Bucolico, inquit: Bacchare frontem, Cingite, ne uati noceat mala lingua futuro, de qua libro. iij. capite. 46. agemus. Cæterum Antonius Musa Brasauola uir doctissimus, in examine suorum simplicium, Plinium, Brasauola
fallitur. huius quoq; esse opinionis, uidelicet, quod baccharis sit asarus, contendit: Plinius à
calūnia de
senditur. Mea tamen sententiā, Plinius longe aliter sentit, quum libro 21. cap. 6. potius acriter eos mordeat, qui credunt baccharem, esse rusticam & agrestem nardum, quum reuera, rustica hæc nardus, asarum sit, & non baccharis dicatur, ut eius uerba è citato loco indicant, quæ ita habent: Sed eorum quoq; error corrigendus est, qui bacchar, rusticum nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron uocant, cuius speciē figurāq; diximus in nardi generibus. qui nimio asaron inuenio uocitari, quoniam in coronas non addatur, Hæc Plinius. In quibus luce clarius uide

Baccharis
ab Asaro
differt.

Huic tex-
tui multa
adiectitia
sunt.
Asari ra-
dix utilis
quæ.

Dosis A-
sari:

tur, quod baccharis apud Plinium longe alia est herba ab asaro: proinde doctif-
simus Brasauola, potius emendandus est quam Plinius ipse taxandus, Nam
quicumque melius dixerit Mesuem habebit asseclam: unde tamen ortum sit, asarum,
bacchar à multis uocitari, non aliunde crederem, quam quod multa que
capiti de bacchare deferuntur, huic de Asaro inserta sunt, quæ mea senten-
tia optimè esset expungere, & ad locum suum reducere. sunt enim illa, ut nul-
lus ambiget, hæc Magi, sanguinem Martis: Osthanes thesam: Aegyptij, cer-
certam. Thuscii, succinum, Galli baccharem: Romani perpensam dicunt, Co-
ronaria: Hactenus uerba illa, quæ dubio procul huic capiti, adiectitia sunt,
et ea de causa expungenda puto, & baccharis capiti addenda. Cæterum Asari
radix utilis tantum est, quæ in tertio ordine caliditatis & siccitatis collo-
canda est, quum Galenus easdem cum acoro uires habere dicat, lib. sexto
de Facultatibus simplic. medicamentorum ad istum modum: Huius herbe
radices utiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamē, itaque
ex his, quæ de illis prodita sunt, hic facienda coniectura. Constat enim Ga-
lenum collocasse acorum tertio gradu caliditatis & siccitatis. Mesues
uero, inquit, asarum longis febribus à meatuum obstructionibus ortis
conuenit, quod & bilem et pituitam soluit, pondere quatuor drachmarum.
Dioscorides porro ad septem usque concedit, proinde nos à semiuncia ad
integram consulto propinare possumus, cæterum de asaro Manardum le-
gere ne pigeat libro II. suarum epistolarum, epistola quinta.

DE PHV.

Græce, *φύ, ἀγρία* *ῥάρα*: Latine, *Valeriana, Amantilla, ual-*
lentiana, Herba benedicta: Hispanice, *herua benedicta, la ual-*
leriana: Italice, *Valeriana*: Gallice, *Valeriane*: Germanice,
Baldian/Theriacks kraut.

Textus decimi Enarratio.

Phu nostra
est ualeria-
na.

PHV, siue Syluestris nardus, absque uerborum ambagibus, aut con-
trouersia ulla, nostra est Valeriana: quod uero nostra paulo minor appa-
ret, quam Dioscoridis descriptioni respondeat, hoc regionis influentis cul-
pa, non uero rei causa est. Quare sapientissime Marcellus Virgilius inquit,
quam pro Dioscoridis phu, herbarij ætatis nostræ ostendunt. Valerianam
scilicet herbam, minor longe ea est, quæ ab hoc scriptore describitur, nec
omnes omnino utriusque inuicem sibi respondent notæ, quæ tamen præci-
puè à Dioscoride numerantur, conuolunt glomeris modo, et ut Plinius ait,

villosæ radices, earumque nardi odor, & albicans in caule purpura: in no-
stra pariter sentiuntur, credimusque nos, ut in animalibus etiam fit, quæ nõ
eadem mole corporis, ingenijque sui natura ubique nascuntur, in alieno or-
be, cœli aut terræ beneficio, phu hanc, pro ceteriore nasci, quoniam et in no-
stro orbe cubitalis aliquando uisa fuerit, imò herbarij multi, ualerianas du-
as indicant, alteram minorem, alterã uero maiorem, theriacariam herbã
dictam, omnino Dioscoridis descriptioni respondentẽ: sed quod uero flo-
res non respondeant floribus narcissi, id parui est momenti, quum textus
iste corruptus, & mutilus sit, ut Ruellius optime adnotat. Cæterum huius
radices in usum ueniunt medicũ, quæ natura similes sunt spicæ nardi, & ea
de causa, calidæ in primo gradu, siccæ in secundo collocandæ sunt: de quibus
Galenus ita libro 8. de Facul. simpl. medic. loquitur; phu odorata quodã
modo est, huius herbæ radix nardo uiribus similis, sed tamen ad pleraque
infirmior, urinas mouet, plusquam aut Indica aut Syriaca nardus, perin-
de ut Gallica,

Valeriana
maior the-
riacaria
herba dici-
tur.
Valeriana
calida in
primogra-
du, sicca ue-
ro in secun-
do.

DE MALABATHRO.

Græce, *μαλαθάρον, φάλλον*, Latine malabathrum, folium Indis-
cum: Lusitanice iuxta & Hispanice, betre: Indice, betre.

Textus undecimi Enarratio.

EST apud Indiam regio quædam Malabar dicta, cuius maritimæ ciui-
tates sũt, Batequala, Cananor, Calicut, Chalequa, Tanor, Cochym, Cha-
ramandel, & alię plures, quas Lusitani nostri, nõ tam habitãt, quam frequẽ-
tant: in qua regione, planta quædam magni nominis & pretij, uiticosa na-
scitur, quæ lupi salutarij modo, aut uolubilis: alijs hæret, circumuoluiturue
arboribus, folio uiridi perpetuo, amplo, persimili folio nucis, quod à par-
te exteriori, tribus satis notis lineis ornatur, nam totũ folium undulatũ est,
quod paucis folijs herbarum uel fruticũ euenire notauimus. Vocãt autem
Indici homines folium hoc, betrum, siue batrum, alijs uero à regione in qua
præcipuè nascitur, malabathrum, quod folium, tanquã pretiosissima res,
ac deliciosissima, ab incolis Indiæ habetur, illo enim continuo uestuntur:

Malabar
regio apud
Indos.

Betrum In-
dicum.

Chulabum
Indicum
quid.

Arequa apud Indos quid

cera apud illos nascēte, colligitur, cui folium, bicubitalis magnitudinis est, latitudinis uero, dodrantalis in acutum desinentis. Est porro, ut obiter de ista nuce arequa dicamus, fructus admodum stipiticus, sputū croceum reddens, unde quum folium malabathri, Chalci, et Areque mixtū ori admo- uetur, totum os croceum redditur, Mirū enim in modum, malabathri fo- lium, pro halitus, orisue suauitate cōmendatur, quo fit ut homines uel ne- gotijs impliciti, illud in ore continuo trahant: calidum enim, & siccum, in

Tēbul Ara- bum, mala bathrū est.

secundo gradu. Indicum hoc foliū est, quod, an Arabum Tembul sit, pro- firmo ut crediderim nondū statui: certus tamen sum, foliū quoddam offi- cinis hodie pro malabathro receptū, aridum, nucis iuglandis folio simile, subpallidum & solidum, non hoc betrum à nobis descriptum esse, quum potius illud cinnamomi folium est, ut officinarum Seplassarij quoque fa-

Betrū Indi- cum mala- bathrū est.

tentur, & ipsius attestatur sapor, Suaderem igitur, si betrū hoc Indicum ha- beri possēt, quod hodie uerum ex India delatum, Anconæ habemus, & ex Olyssippone omnium ciuitatum occidentalium facile regina, peti po- test, nullum aliud desideretur malabathrum, folium Indicum dictū, quū omnia in folio Indico desiderata, in betro isto reperiantur: & nisi tāta esset autoritas Dioscoridis in describēdis ueris simplicibus, proculdubio non uererer affirmare nullum in India unquam malabathrum reperiri, pre- ter hoc à me dictum, & in India hodie repertum, imò antiqua uoce serua- tum, quū batrum siue betrum, dempta particula, mala uocent, quam par- ticulam, à Græcis potius additam crediderim, ob regionem sic Malaber di- ctā, in qua præcipuē ut diximus crescit, quum India, sua antiquissima rerū

India prin- sca sua reti- net nomi- na. Malaba- thri duo ge- nera.

teneat nomina, quia non uastata, aut destructa, alijsue linguis foedata un- quam fuit, ut multis euenit populis, quibus de causis, rerum nomina uari- antur, mutanturue. Verum Plinius lib. 12. cap. 26. malabathri duo facit ge- nera, alterū palustre, de quo in præsentia agit Dioscorides, & omnibus ho- die ignotū; Alterum uero arboreum, à nobis delineatū, ex quo oleum ex- primitur, & unguentum antiquitas magni prætij parabat, foliatum dictū, quo locupletes Romane mulieres oblini solebant, ut testatur Galenus, ac Plinius.

DE CASIA

Græce, nucis: Latine Casia, Casia lignea, Cinnamomum in- ualidum: Vulgo, Casia lignea, canella non molto forte.

Enarratio 12.

TANTA est Casia cum cinnamomo confinitas, ut persæpe testante

id Galeno, lib. de Antidotis, Casia ramuli, in cinnamomum uertantur, & contra, quod dignoscentes illic Indici gentiles, quã arbores excorticant, utriusque nullam faciunt differentiam, sed indiscrete casiam cum cinnamomo in fasciculos redigentes ad nos mittunt, gizi enim uel ziger, Galenus ad Dioscoridis mentem, meliorem casiam dixit, quæ multum ad cinnamomum accedit, unde pro cinnamomo suo tempore uendebatur. Sic enim ille libro primo citato prodit: Caterum ex ijs omnibus quæ de Casia retuli, maxime est necessarium definire, qualis casia sit inijcienda, quã gizi maxime commendant, mox appellatam moton, sunt qui, arebo, et daphnitẽ, quod igitur gizi cinnamomo in omnibus respondeat, dictũ a me quoque est: Hæc est quæ subinde ab huiusmodi rerum peritis, ceu cinnamomum uenditur: eiusce generis existit, sed fistulam dictam ab aliquibus, iunior Andromachus inijciendam censet, omnibus autẽ hæc cognoscitur, quinetiam facillime omnium comparatur: exteriorem sane corticem, quem fistulam dicunt, fortem tum odoratu, tum gustu obtinet: interiorem uero imbecillimam, ut nullus ipsius usus esse nobis possit: Hec ille: Per quem nollem quis tam ^{anv} aut fatuus esset, ut casiam hanc fistulam, cum Arabum & officinarum soluente casia fistulari, uel siliqua dicta Aegyptia, confunderet, quum multum, ut omnes ferẽ iam norunt, inter se differant, cuius inanimaduertentia multi medici, quum casiam pro euocaudis irritandis uentris sibus legebant, non casiam hanc Græcorum: sed potius siliquæ purgantis cortices, mulieribus non sine ingenti periculo propinabant, ut Leoniceus uir acri ingenio præditus, & qui tenebris inuolutam medicinam, in lucem & pristinum nitorem redegit, prius aperuit, omnes tamen ferẽ neoterici, canellam siue officinarum cinnamomum: Græcorum casiam esse opinantur, in quam sententiam, non sic facile condescendo, quum sciam, in uastissimis capsis, canella refertis, quæ ex India Anthuerpiam afferebantur, et casia & cinnamomi omnia pene reperiri genera, ut qui hæc quoque curiose quæsiuerit, inueniet. Est tamen cinnamomum nonnullis internodijs ornatum, ad nigredinem rubens, sapore acri, linguã maxime uellicans, odoratissimum que: unde fit, ut eius loco casia duplici pondere, ut olim Quintus præcipiebat, minime opus habeamus, quã cinnamomo maxime abundemus, ut latius capite sequenti dicemus. Casia uero, coralli modo rubet, nec linguam ita intensẽ ut cinnamomũ erodit, sed cum acuitate quadam potius astringit, cuius maior copia quã cinnamomi semper comperitur, de qua Galenus libro 7. de Facul. simpl. medic. ita scriptũ reliquit: casia exiccat, & exalfacit, tertio quodammodo ordinẽ sed & tenuium admodum partium est, gustu uero plurimum habet acrimoniã, leuiter quoque

Casia cinnamomom confusitas.

Casia fistularis Græcorum à casia fistulari Arabũ distinet.

Leoniceus laus. Recetiores errant.

Cinnamomũ quid.

Casia quid.

Casia exiccat & ex-

calfacit 3.
ordine.

nonnihil astringens, quamobrem, ob hæc omnia incidit, simulque digerit quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc, robur etiam instrumentis addit, idoneum uero etiam suppressis mensibus, quû uide licet à copia simul & crassitudine excrementorum quod sufficiat euacuari nequit.

DE CINNAMOMO.

Græce, *κιννάμωμον*, Latine cinnamomum, rugosum cinnamomum: Hispanice, canella: Belgice, Germanice, Zimmet/Zimmetrinden, Gallice, Italice, canella.

Enarratio. 13.

Zeilam in-
sula apud
Indos.

CINnamomû, cuius nō pauca reperiuntur genera, notissimû aroma est, quod nobis Zeilam insula mittit, non parui apud Indos nominis, in qua multa præterea preciosorum lapidû copia habetur, nempe adamantû, carbunculorû & aliorû pluriû quæ referre non uacat, nec si uacaret, puto fuisse operæpretiû. Est etiã mons in eadem insula, quem Adam, dū poenitentia ageret, tenuisse ab incolis creditur: cuiusce rei penes ipsos fides esto: Verû, ut ad aroma nostrû reuertamur, quoniã Plautus non minus faceret quã eruditè inquit, plus ualet unus oculatus testis, quã decem auriti: nō grauabor hic referre, quid de cinnamomo audiuerim à quodã qui uiginti annos Zeilam se gisse fatebat. Arbor est, dicebat, quatuor fere in altitudine cubitorû, crassitudinis brachialis, sex uel septem è trunco mittens ramulos, qui singulis annis amputantur, atq; iterû pullulant: quorû cortex, qui cinnamomû est, ut tenuissimus, ita maxime in precio habetur, colore exteriorè, subruffus, rugosus, cû quadam nigredine, nam intus cineritiû cōspicitur, odore suauis, gustu acer, ac mordax: nã folia quibus arbor hæc uestitur, nucis iuglandis esse dices, quæ in officinis pro malabathro, falso tamen uenduntur: Hęc enim cinnamomo nostro ita respondent, & à Galeno tam sæpe descripto, ut nullû aliud unquã extitisse cinnamomû crediderim: Proinde recte mea sententia seplasiarî, nostro cinnamomo, pro uero & Græcorum cinnamomo utitur, quare nullo opus habemus, duplo castæ pondere, cinnamomi loco, uti, quû cinnamomo uero ut diximus abundemus. Argumentû uero quod recētiore adducit, ut credamus, nos uero carere cinnamomo ex Galeni uerbis à nobis inferius subscribēdis desumunt, quæ si quis penitus animaduertat, inueniet. Galenum non quidē asserere, suo tēpore cinnamomû uenale nō proflare, sed potius quû sex cinnamomi genera passim ferebant, ut facilius quis bonû à malo discerneret cinnamomû, opus erat Imperatorû cinnamomum optimû, tanquã regulam & cotem uidere, & cû eo con-

Cinnamomum quid.

Folia cinnamomi pro malabathro falso usurpantur.

Cinnamomû uerum habemus.

ferre: ac si quis hodie, gēmas, & pretiosos lapillos, emere decreuerit, ueluti uerbi gratia, rubinū: opus habet, non quod desint uenales rubini, apud se perfectissimum recōditum habere, ut gēmarij ubiq; sed præcipue apud Indos faciunt, ut eo perfectissimo præfente, facile de alijs iudicium ferre possint, ut de balsamo Galenus quoq; fecit, qui ut uerum haberet, in Iudæam nauigauit, ut facile eo uero præfente, adulteratū dignosceret. Sed quod regiū magis quā aliud nominet cinnamomū, illud mihi uidet in causa esse, ut integras cinnamomi arbores, ut in orbe alieno, apud Imperatores stare indicaret, in quibus expertus fuit, illos omnino errare, qui cinnamomū longō tēporis successu, nō inueterascere, nec uires amittere, cōtendebant. Quæ an ita Galeni uerba habeant, ea hic placuit subscribere, ut lector facile iudex sit: Quæ ita habet: At de cinnamomo cōtraria his, quæ in opobalsamo dicta sūt sentio, persuasum nāq; mihi est, optimū cinnamomū ijs qui crebro uiderunt, omniū facillime posse dignosci, hoc autem aliquem assequi nō licet, nisi quis imperatorum parata cinnamoma, quæ in sex fere differentias generales diuiduntur, conspexerit: est nāq; in his ipsis, insignis, optimi ad deterrimū excessus, quemadmodū in casijs, ut optima casia parum à prauissimo cinnamomo abstinet quia cinnamomi uis quæ usui sit idonea diuurna haud efficitur, quippe, ad triginta quidē annos facultas ipsius quam initio obtinebat, integra conseruatur. At nonnulli nugantur, qui ex huiusmodi medicamenti cinnamomū senij expers permanere pronunciant, nec enim centum, nec ducentis annis interea delapsis, sed paucis, si tantū numerum respicias, mutationem iam aliquam uetustiori cinnamomo obortam uidi. Quum itaq; theriacam Antonino præpararem, uascula multa lignea conspexi, alia Traiano imperante scrinijs recōdita cum cinnamomo, alia principatu Adriani, alia regnante Antonino, qui Adriano, in Imperio successit, ac omnia cum congeneri cinnamomo manifesto se inuicem superabant, tum gustus, tum odoratus imbecillitate & uehementia quantum & tempore euariabant: Quin etiam quum asportatū esset aliquādo ex barbarorum terris scriniolum quatuor cubitos dimidiumque longum, ubi arbor tota cinnamomi primū generis erat condita, unde cōpositionem quādam Imperatori Marco Antonino molitus, totum expertus sum antidotum abunde alijs præcellere, ut postquam Imperator ipsum degustasset, tēpus nō expectauerit, quæadmodum in alijs, in quo medicamentum concoquetur, sed statim usus sit, ne duobus quidē mensibus integris interea præteritis. Verum ubi Cōmodus ipsi successisset, nec theriaces antidoti, nec cinnamomi ratione ab ipso habita, tum arboris illius reliquum, tum quod cunctq; aliud post Adriani tempora apportatum est, totum interiit. Quare

Imperator
res inte-
gras cinna-
momi arbo-
res habe-
bant.
Galenī sen-
tentia de
cinnamo-
mo.

Cōmodus
Imperator
negligens.

quum huius tempestatis nostræ Imperator Seuerus iniunxisset, ipsum simili modo quo Antonino preparabam, antidotū componi, coactus sum ex ijs quæ Traiani Adrianiq; tempore erant seposita, deligere, ac mihi euidenter imbecilliora euasisse nunc apparebant, neq; triginta quidem annis inter ea absolutis: quapropter sermone de optimo cinnamomo habito, aliquid necessarium cogito adijcere, ut sit odoratissimum, indicibilem quandam odoris gratiam, super alia omnia referat, gustanti calidum admodum percipiatur, non tamen, ut moleste rodat: colore autem tali, ueluti si quis lactis colorem fusco admiscuerit cum modico ceruleo nuncupato: sumpto autem ex eo quantum uolebam, sicuti consueui, paucos ramusculos apud me reposui in scrinium, ubi omnia quæ mihi chara & in pretio erant, continebantur: At eo combusto, quando & Pacis delubrum incendio flagrauit, cum alijs quinque cinnamomi generibus totum quod comparaueram intercidit. hæcenus Galenus. Per quæ lectori satisfactum iri ad mentem nostram minime dubito. Tacebunt igitur deinceps scribentes, nec amplius uerum desiderabunt cinnamomum, quum eo nos abundare in confesso sit, de quo Galenum quoq; legito, libro de Facul. simpl. medic. septimo, ubi ita pro coronide inquit, summe tenuium est partium, atq; ex tertio ordine calfacientium, nihil autem æque deficcet, eorum quæ pariter calfaciunt propter tenuitatem essentia.

Cinnamomum tertio ordine calfacit, et sine exiccatur.

A M O M V M.

Græce, ἀμύμον: Latine amomum, succedaneum amomi, radix acori, id est, crassa galanga.

Enarratio. 14.

QVIS cælum terræ non misceat, & mare cælo, si medici nostri temporis, quum multa antiquorum medicamenta nobis aut penitus sint ignota, aut manca prorsus nobis uenerint, tamen ne illis uideantur carere, adulerinis medicamentis utantur, quæ aliquando presentissimam mortem potius quàm salutem adferant, quum tamen illa pro ueris & germanis uenditent, quod in amomo præsentis facile est uidere: nam quum uero careant amomo, botruoso, & uelut minuta uua, quidam eius loco quodam generis genere utuntur, nempe gruina rostra proferente, & suauius olente, ob idq; moscata acus dicta herba. Alij autem ut officinarum hoc tempore magistri, in eius locum, quodam exiguo utuntur semine, et illo quidem nigro, non sine ægrotorum tamen iactura: quum frutex potius quàm semen amomum sit, quod adulterari simili planta, sed sine odore & semine solet. Quæ sceminino genere, amomis dicitur, ut Dioscorides, ijs sequentibus uerbis

Amomum non est minutum semine nigro.

monstrat, dicens: Sunt, qui amomum, ea quæ foeminino genere amomis dicitur, adulterant, amomo simili planta, sed sine odore, & sine semine: & subdit: oportet in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta uitare, eligendaque sunt, quæ ab una radice, suos habeant integros ramos, hæc Dioscorides. Ex quibus clare percipitur, amomum lignum quàm semen potius esse, cui fructus botruosus, ueluti uuarum racemus innascitur, quem Andromachus, descriptione theriacis dictæ galenæ, id est securæ, uuam appellat, & ea uti præcipit, sequenti carmine: meum totidem drachmas, & amomum postulat uua: quam utinam ad nos portassent, quum hucusque uero careamus amomo: interim tamē cū eo caremus, consulerem eius loco acoro id est crassa galanga, quam illo triuiali, exiguo, nigroque semine, ab officinis recepto, uteremur: quum similem facultatem amomum cum acoro habeat, ut Galenus libro Succedaneorum, testatur. Cæterum, qui amomum, rosam Hierichontis esse contendunt, proculdubio errant, quū in ea planta, nec origani percipitur odor, quo sensum tenet, nec sapor æris, gustum erodens, imò nec folia bryonæ in ea conspiciuntur. At Mathiolus Senensis, quum nos uero carere amomo sciret, ut illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit, ubi ex India nunc delatum cōtendit, mea tamen sententia fallitur, quum hucusque amomum uerum incompertum sit, de quo Galenus libro 6. de Facul. simpl. medic. ita tradit: Amomum acoro simile facultatem obtinet, nisi quòd acorum siccius sit, maiore autem concoquendi facultate amomum.

Amomo uero caremus
Rosa hierichontis non est amomum.
Mathiolus fallitur.

avis

Amomi facultas.

COSTVS.

Græce, *κίστος*: Latine, *costum, costus*: Hispanice, *costo, uulgo, costo*.

FALSVS COSTVS.

Græce, *ψυδονίς*: Latine, *Hortulana Romana, menta Romana: menta Sarracenicæ, costus hortulanus*: Hispanice, *el costo delas huertas, herua buena Romana*: Gallice, *du cocq*. Italice, *menta Romana*.

Enarratio. 15.

COSTVS, uel costum, aut ut Strabo, costarium, frutex est, cuius radix medico usui uenit, & eius Dioscorides tria facit genera natali solo tantū differentia, nempe Arabicum, Syriacū & Indicū: Plinius uero eius duo esse genera asserit, coloribus tantū distincta, scilicet albo, & nigro: ut apud

Menta Romana costi loco sumitur à seplasiarijs.

Hortulanus coquus uerus costus non est.

Ruellius fallitur.

Lusitanorum studium commendandum.

Costi descriptio.

ipsum legere est, libro Naturalis suæ hist. duodecimo, eiusdē numeri capite. Hodie uero in officinis, & myropolijs, dulcis & amarus dicitur, quū tamē amarum tantum exhibeant, & pro eo herbæ cuiusdam radicem capiunt, quam hortulanam Romanam, siue mentam Romanam, aut Sarracenicam mentam seplasiarij uocant, quæ herba ubiq; familiarissima est, folio betonice, maiori tamen, sed tenuiori, & multū odorato: nam illi caulis cubitalis est, & amplior, in cuius summitate, auri fulgore flauescētia capitella quædā adnascuntur. Hanc autem herbam, pleriq; hortulanum coquum, herbariū quendam Florentinum imitantes, appellitant, ut apud Imperatorem Constantinum, libro de Agricultura, si Imperatoris est, legimus, qui costum, & balsamum in hortis seri uiua radice asserit, nec hodie Castellani alio nomine herbam hanc uocant, quam costum, præcipue quum eam Culinæ pro iurulentis ueruecinis carnibus parandis adaptant: Attamen quod herba hæc uerus costum non sit notius est, quàm à me explicari possit. Ruellius uero Gallus, eam Plinij filiquastrum, siue Dioscoridis hydropiper credidit, quam ita esse uel ne, alibi differemus: indicandū tamen est eam pseudo costi appellationem mereri: alij uero costi ueri loco, lepidij radice utuntur: quum mea sententia, multo melius, & ad Galeni mentem, deficente costo, ammoniaco, uel helenio: id est, enula campana, uti deberent, ut ex libro succidaneorum Galeno tributo,prehenditur. Cōmodum hæc cōmentabamur, quū Franciscus Lusitanus qui Anconæ agit, mihi aliquot radices dono dedit, quas ab India sub nomini costi allatas esse dicebat, & erāt reuera ab India per mercatores Lusitanos, qui illic frequēter negotiantur allatæ: eas quū primum uidi uerū costum esse iudicaui, & ne thesauri huius parcissimus esse uiderer, continuo Ferrariam ad Brasauolam, Venetias ad amicos alios partem misi, qui omnes per literas & mihi gratias egere, & uerū eam radicem costum esse mecum sensere: quare multū Lusitanis hæc nostra tempora debere credo, quorum opera & industria non tantū noua regna nobis aperiantur, sed permulta etiam ad rem medicam pertinentia, quæ tēporis uetustate sepulta habebātur, in lucē emergere cœperūt. Est autem costum hic Indicus apud nos habitus radix nō integra, sed ut rhaponticū uerum, in multas secta partes, cui crassitudo pollicaris, et maior inest: color uero exterior subniger: interior autem cum albedine rubricat: gustu feruet radix hæc, nō nisi magna & suauis aromaticitate, odore quoq; eximio et suauis, quam ante nos, multos annos, uniuersa Europa nō uidit, et deinceps nostra diligentia, ut uerū rhaponticum frequenter habebit, quam ex Olyssipone Seplasiarij, & diligentes medici petent, quū ad hanc ciuitatem mercatores ex India uenientes, radicem hanc nostris monitis adferre curabūt,

ex ea suum quoque quæstum facientes, simul ut mortalibus opem aliquam ferant, quam quum habuerint, theriaca, & antidotum Mithridaticum, uero costo non defraudabuntur. Sed magis officinæ aromatariaæ costi ueri oleo ornabuntur, ueluti Anconitanæ iam hodie ornantur. Cæterum de costo, & eius uiribus tradit Galenus lib. 7. de Facul. simpl. med. ad hunc modum: Costus leuiculam plane amaram, plurimam autem acrem et calidam in se qualitatem simul & facultatem continet: adeo ut etiam exulceret, quum ex oleo corpus eorum quibus per circuitum rigor inuadit, ante accessione illo confricatur: sic uero etiam in resolutis & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quamuis, aut ex alto in superficiem extrahere quippiam est opus, ad costum confugitur: eadem de causa urinas mensesque prouocat, & adrupta, conuulsa, ac laterum dolores congruit: porro ob amaritatem que illi inest lato lumbricos necat: ob eandem & ad contractas uelut ex Sole maculas, ^{ipulæ} Græci uocant, cum aqua aut melle usurpant: inest item flatuosa quedam illi temperiei humiditas, per quam & uenerem exci-
cat cum uino mulso.

Costi uir-
res.

DE SCHOENO.

Græce, ^{σχόινος}, Latine iuncus odoratus rotundus, palea camelorum: Hispanice, *paya dela mequa*, *paya de chamelhos*: Italice, *Schinanto*: Gallice, *Squinanta*, Germanice, *Kamelstro*.

Enarratio 16.

SCHOENOS siue odoratus iuncus, in Africa & Asia præcipue nascitur, quanquam & in Campania & Apulia reperiri, uiribus saltem impotentioribus audio, quem latiniore rotundum iuncum odoratum appellant, ut diuersum ab illo odorato anguloso iunco faciant, quem hodie officinæ sub eodem fere nomine habent, schinanthum appellantes, uerbum iuncum, florem significans, nam Schoenos græce, iuncus est, Anthos uero flos, unde schœnanthum, quasi iuncus flos: quanquam hodie, ueluti Galeni tempore flos ad nos non affertur, unde ille libro de Antidotis primo, ita inquit, prætereà iuncum rotundum Arabicum immitti præcipit, qui à uulgo, haud scio quomodo, iunci rotundi flos dicitur, quum tamē nos non adeo floris copiam habeamus, tota enim aduehitur herba, subinde ex parte superiori à camelis erosa; nam libentissime eam depascuntur, & copiosissimam in Arabia uis crescentem habent, hæc ille. Hodie quoque ex oriente ad nos absque flore portatur, cuius folia, caulis, & radix, in officinis habentur, quæ

Schœnan-
thum.

Schoenan-
thum faci-
le uetera
rascit.

Monachi
enarrato-
res Antido-
tarij Mef-
ues errant.

Schoenan-
thi tempe-
ratura.

utinam pura essent, quū à multis adulterantur, illis uaria immiscentes, uel recentia saltem & non uetera portarentur, quū Galeno authore, facile schoe- nos ueterascit, quod ex odoris amissione deprehenditur. Nonnulli tamen opinati sunt Monachi, qui nuper Mesues antidotariū enarrarunt, quod ho- diernum schoenanthū officinis uulgare, Dioscoridis iuncus iste odoratus rotundus non sit, quum in eo acutus ille desideratus sapor, linguam mor- dicans nō percipiatur, nec quantulumque odoratum sit, ex se, manibus cō- fricatum, rosæ odorem spiret: Item, quod schoenanthum hoc, non iuncum aliquem ex se mittit, sed potius calamum, similem illi, quem triticū aut hor- deum facit, unde inter se multum differre, pro firmo gloriatur: sed re ue- ra eorum gloria in infamiam uertetur, quū duplici errore comprehendan- tur, primo Dioscoridis textum non intelligentes, quem Dioscorides schoe- num, id est odoratum iuncum, non iuncum aliquem ex se loco caulis mit- tere, sed potius harundinem, aut calamū tradat, ut in sua legitur lingua, que ita habet, *χρῆσις δὲ τῶ ἀθροῖς, καὶ τῶν καλῶν, καὶ τῆς ῥίζης*, id est, floris, calami, & radicius ulus est. Ex quibus uerbis satis percipitur, quā male Monachi isti Dioscoridem intellexerunt, quum schoenon, non iuncum, sed calamum ex se caulis uice mittat: secundo hallucinantur fratres ij, quia experientia contradicunt, affirmantes officinarum schoenanthum in gustu linguam nō uellicare, quum reuera recens eam ualentissime mordicet, unde creden- dum est, schoenanthum ab illis gustatum uetus omnino esse, à quo non solum odor: sed sapor facile, ut ex Galeno didicimus, euanescit. Sed quod rosæ odorem referat, qui illius flores uiderunt, similem odorem habere at- testantur, ut minime ambigendum sit, quod officinarum schoenanthū, iun- cus iste odoratus Dioscoridis sit, cuius uires inuestigans Galenus, libro 8. huic materie dicato, ita inquit; Schinu anthos, modice calfacit, modiceque etiam astringit, nec plane à tenuitatis natura alienus est, quocirca, his de causis, urinam mouet, mensesque ciēt, adhibitum siue in fomentationem, siue in potionem, prodest & iecoris & stomachi, ac uentris phlegmonis, magis eo astringit radix, quod uero florē uocāt, calidius est, porro in om- nibus sui partibus, in alijs magis, alijs minus, gustatibus apparet astrictio, proinde medicinis quæ hæmoptoicis, siue sanguinem reijcientibus exhibē- tur, commiscetur.

DE CALAMO AROMATICO.

Græce, *καλῶν αρωματικῶν*: Latine, *Calamus Aromaticus*:
Vulgo, *calamo aromatico*. Germanice *Calmus*.

Enarratio 17.

QVVM nihil magis cordi fixum unquam habui, quàm uera simpli-
 cia dignoscere, & illis uti, factum est, ut post longam inuestigationem, firmi-
 ter asseuerẽ, quòd communis calamus aromaticus ab officinis receptus,
 uerus calamus aromaticus Dioscoridis sit, quũ omni ex parte inter se ma-
 xime conueniant: unde qui calamum istum aromaticum, Dioscoridis acor-
 rum esse autumarunt proculdubio errant, quum reuera communis habi-
 tus in officinis calamus aromaticus, uerus calamus aromaticus Dioscori-
 dis & Græcorum sit: nec me pudet hodie ab antiquo & inueterato isto de-
 sistere errore, quum olim quoque uulgatum calamum aromaticum acorũ
 esse dixi, uerò que nos carere calamo aromatico putabã, quam sententiã
 Manardus Ferrariensis & plures alij, secuti sunt, At reuera, ut diximus, ga-
 langa crassa Dioscoridis acorus est: calamus uerò aromaticus officinis uul-
 garis, apud Dioscoridem calamus aromaticus est, quem ex India Lusitani
 nostri, singulis annis adferũt, ueluti mercatores ex ipsa India per mare Ru-
 brum in Chairum, & Alexandriam deferentes, Venetias portant, calamũ
 similem, unde nomẽ accepit, odoratum, odore suauis, & aromatico album
 & subruffum, crebris geniculis, qui quum frangitur in assulas multas dissi-
 lit, fistulosus, araneolo illo albo plenus, nam quũ manditur glutinosus cũ
 quadam adstrictione subamara sentitur, ut facile iudicare debeamus, cala-
 mum odoratum uulgarem officinis, Græcorum esse odoratum calamum:
 Qui uero contrarium cõtendit, uelut Mathiolus Senensis, huic innititur ra-
 tionĩ quòd calamus aromaticus, calamus siue harundo esse debet, non
 radix, ut ex Theophrasto probare contendit, qui libro 9. de Plantarum
 historia, capite 7 calami tantum mentionem facit, quum inquit, calamus ue-
 ro & iuncus trans Libanum montem, inter ipsum Libanum & alium quẽ-
 dam montem paruum ualle minima exeunt, non ut quidam dixerẽ, inter
 Libanum atque Antilibanum, inter quos campus amplissimus & pulcher-
 rimus est, quem Aulonem appellant: qua uero calamus & iuncus proue-
 niunt, lacus in amplum spaciatur, iuxtaque eum palustribus siccatis isti as-
 surgũt, occupant locum plus quàm triginta stadia, uirides nequaquam esse
 uidentur, sed sicci: forma uero nihil ab alijs differunt, locũ ingredienti pro-
 cinus odor aspirat, non tamen longius spirat, ut quidam referunt, hic enim
 locus à mari plus abest, quàm stadia centum quinquaginta, sed in Arabia
 spirationẽ agrĩ odorati simam esse, omnibus constar, hæc Theophrastus:
 quibus Plinius quoque subscripsit, lib. 12. cap. 22. per quẽ Mathiolus credi-
 dit, calamum aromaticum harundinem siue calamum, non uero radicem,
 esse debere: At mea sententia decipitur Mathiolus, quum, licet Theophra-

*Calamus
 Aromaticus
 officina-
 rum ue-
 rus cal. aro-
 mat. est.*

*Mathiolus
 taxatur.*

*Mathiolus
 decipitur.*

ftus & Plinius, in calamo odorato calamū & non radicem laudare uideantur, alibi tamen calamī aromatici radicem defiderant, & eam cæteris partibus calamī anteferunt, ut apud Plinium est legere libro 24. cap. 11. In quo, quum calamī odorati iuuamenta enumerat, inquit: efficaciffima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficaciam & genicula. Per quæ uerba manifeſte percipitur, quòd ex omni calamo ſiue harundine radix efficacior eſt pars: qua de cauſa calamī odorati radix, quæ calamus potius in opus trahenda eſt, ut merito hætenus pharmacopole, hac precioſa et exotica radice, pro uero, & germano calamo odorato, uſi ſint. Nec enim eſt quod alium defiderent, modo uulgarem recentem, minime uero inueteratum habeant, quem ex odore & ſapore facile diſcernere poſſunt. Quantum uero ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit, inuenit illum de radice potius loqui, quam de calamo: quum radix geniculata dicitur, calamus uero potius nodis cinctus. Huic noſtræ ſententiæ adſtipulatur Antonius Muſa Braſauolus, cuius iudiciū in arte medica multis antefero, eſt igitur receptus in officinis calamus aromaticus Dioſcoridis & Græcorum calamus aromaticus, de quo Galenus lib. ſeptimo Simplicium ita loquitur: calamus odoratus, leuiculam quandam aſtrictionē, ac minimā acrimoniaſi poſidet, magna ex parte eſſentia eius terrena eſt & aëria, in caliditatis frigidiſſitatisque coniugatione temperata, quam obrem, moderatè urinam mouet, & facultatibus quæ iecori ſtomachoque imponuntur, miſceri poteſt, tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmonis gratia, aut ritandis menſibus aſſumuntur, utiliter admilcetur: ponatur itaque habebaturque ſecundi ordinis, eorum quæ excalfaciunt & deſiccant, ualentius, tamen deſiccet, quam excalfacit, in eſt quoque quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis ſiue aromatibus. Cæterum illorum com pluribus tenuium partium plurimum, calamo uero non multum adefſt.

Antonij
Muſe Braſauoli iudicium multis antefertur.

Cal. arom.
excalfacit
& deſiccatur
ſecundo ordine.

DE BALSAMO.

Græce, βάλαμον ἰσχυρότατον ἢ βαλάνιον, καρυβάλαμον. Latine balsamum, liquor balsami, lignum balsami, fructus balsami: uulgo, balsamo, oleo de balsamo, legno de balsamo, semente de balsamo.

Enarratio. 18.

BALSAMUM, Arbuſcula quædam eſt, tricubitales uirgas, & illas quidē uiticoſas habens, huius enim proceritatis ac magnitudinis, albam uioſam, uel licium pixacanthem, naſci nouimus, quibus Dioſcorides eam ſimilem facit: nec ab hac magnitudine multū recedit, mali punici arbor, cui Theo

phraſtus libro 9. de plantarum hiſtoria, capite 6. ſimilem fecit: nam folia ut ibidem inquit, perpetua illi ſunt, nec unquam decidunt, uirentia, rutæ folijs per quam ſimillima, multo tamen candidiora: in quam ſententiam Dioſcoridem in præſenti ire animaduertiſimus, nec Plinius lib. 12. capite 25. ubi de ea tanquam de re ſibi conſpecta iudicium fert, ab illis diffentit: quin imò folium proximum rutæ, perpetua coma, habere affirmat. Nāſcitur arbor hæc, ut refert Theophrāſtus, in Syria tantū, unde Plinius eleganter ut ſolet libro 16. capite 32. faſtidio baſſamum (inquit) alibi naſci natura, quàm in Syria noluit ferre: ſubſcribens uero ille Theophrāſti uerbis, libro 12. ita quoq; inquit, baſſamum uni terræ Iudææ conſeſſum, quondam in duobus tantū hortis utroq; regio, altero iugerum uiginti nō amplius, altero pauciorum. Quo uero in loco Iudææ baſſamū proueniat, Juſtinus hiſtoricus è Trogo Pōpeio tradit lib. 36. Qui poſt multa & uaria citata nuga menta in hunc modum inquit: Opes genti ex ueſtigalibus opobaſſami creuere, quod in ijs tantū regionibus gignitur, eſt nanq; uallis, quæ continuis montibus uelut muro quodam cinctā inſtar hortorū clauditur, ſpacium loci ductā millia iugera nomine Iericho dicitur: in ea ualle ſylua eſt, & ubertate et amœnitate inſignis, ſiquidē palmeto et opobaſſamo diſtinguitur, et arbores opobaſſami formā ſimilem pineis arboribus habent, niſi q̄ ſunt humiles magis, & in uinearum morem excoluntur: hæc certo tempore anni baſſamū iudant: Hæc Juſtinus. In quibus inquit, baſſamū in Iericho Iudææ naſci, quod ita eſſe tradidit Joſephus Hebræorū magnus hiſtoricus: Dioſcorides uero nō ſolum in cōualle Iudææ quadam, ſed Aegypto quoq; naſci fatetur, quod ita eſſe certi ſumus, unde ad nos nūc xylobaſſamū uerū adductū eſt, odoris ſuauiſſimi, primo aſpectu uitis ramuſculos figura & colore referens. Cæterum hodie alibi baſſamum, quàm in ijs regionibus naſci nouimus, ut experientia compertum habemus, uidentes opobaſſamū, apud eos qui è Perū nouiter inuenta regione, reuerſi ſunt, & inter theſauros ſuos tanquam rem preſioſiſſimam reconditā aſportant, tantū ſuauitatis, aciucūdiſſimi odoris, ut merito Plinius omnibus odoribus baſſamū præferri dixerit: Vocant uero opobaſſamum, baſſami liquorem, ardentisſimo Canis æſtu exceptum, qui eo tēpore, uulnerata arbore, fluit, nō ut Theophrāſti, aut Dioſcoridis tēporibus, ferreis unguibus, fiebat: ſed potius ut Plinius teſtatur, uitro, lapide, oſſisue cultellis, quum ferro lædī uitalia odit, & protinus emoritur. Raro hodie pretioſiſſimus liquor iſte opobaſſamū dictum, ad nos uerum & ſincerum aſſertur: imò multis mixtum, adulterinū, & falſum è Græcia delatum, cuius cauſa Galenus, ut uerum à falſo dignoſceret, in Iudæam nauigauit, ut libro de Antidotis legitur, ad hūc modum

Iuſtinus hiſtoricus de baſſamo.

Xylobaſſamum uerum.

Baſſamum ex Perū noua prouincia aduehitur.

Baſſamum raro ſincerum habetur.

Galenus nauigauit

*in Iudæam
ut uerum
balsamum
cognosce-
ret.*

*Balsami ue-
ri signa.*

*Congij
mensura
quæ.*

*Carpobale-
samum bo-
num ut sit
quid.*

dicens: Inde opobalsami, & cinnamomi in prædictis uersibus Andromachus meminit, in quibus post traditas à Dioscoride notas, maximum est ea prius inspexisse, in qua regione unumquodq; ipsorum præstantissimum gignitur, quemadmodum ego conatus sum, sciens opobalsamum uarijs adulterari modis, ut ægrè possit dignosci: ipse uidere quomodo id liquorẽ fundat, ac inde ceu regulam quandam aliorum obtinere: porro didici multas ipsius adulterationes, ut etiam exercitatissimos lateant, quas publicare scientes non dignum æstimo, ne prauis ipsas in transcurso discentes, in opere ad malas actiones transferant. Hæc ille. Quod uero opobalsamum è Peru noua regione adfertur, purum & sincerum esse crediderim, quum tantè sit refragantiæ aut odoris, ut omnes alios præstantissimos odores antecelset: quod, ut tradunt ij qui arborem illic uiderunt, ex arbore pino persimili, nõ adeo tamen procera effluit colligiturue, quod ut superioribus diebus deprehendimus, gustu pingue est, acutum, diu in ore saporẽ retinens, odoris suauissimi, ad belzuinum tendentis, nam color & illius substantia tanquam aquæ mellis spissæ erant, ut manifesto appareat opobalsamum hoc, non esse eiusdem speciei cum Iudaico, aut Aegyptio: quanquam Trogius Pompeius, ut diximus, arbores opobalsami, quæ in Iudæa nascebantur, pineis similes fecit, ita ut has herbusculas Peru delineasse uisus sit. Deprehenditur autem optimum opobalsamum si laneæ uesti instilletur maculam nõ relinquat, si lacti instilletur coagulet, aquæ aut lacti infusum quamprimum disijciatur, & lactis modo albescat, uerustate crassescit, sed generositatem amittit, interdum enim nouum est siue mustum: colorẽ habet candidum & oleo crassiori simile est, deinde rubescit, postea durefcit, & translucidum fit: optimum modice ruffum esse debet, secundum bonitatis locũ obtinet albũ, tertium uiride, peius nigrũ, nec illius copiosius quotannis sex septemue cõgijs, ut Dioscorides tradit, colligebatur, est enim cõgius, ut obiter hoc attingamus, mensura quædam, continens olei libras nouem, uini decem, mellis uero tredecim cum dimidia, ut Galenus libello de põderibus & mēsuris sibi adscripto tradit. Item, inquit Dioscorides, rependitur quo loco nascitur, duplo ad pondus eius argento, nunc uero, uerum & legitimum, decuplo potius argenti pondere ob admirabilem eius facultatem redimitur: Secundas uero, carpobalsamum bonitate obtinet, quod ut bonum dicatur, decet, ruffum, plenum, grande, ponderosum, feruidæ cuiusdam in gustu mordacitatis, & odoratum sit: unde facile dñudicari potest, quod hoc tempore in officinis granum pro semine balsami receptum, balsami semẽ non est, quum oppositas omnino in eo qualitates uideamus: nam subnigrum est, leue, euandum, nec gustui mordax, imo parum aut nihil odora-

tum, ut facile inclinēt animus credere, hoc officinarum carpobalsamū, non balsami, sed uerius semē illud hiperico simile, quod ex Petra Palestinæ oppido affertur, quo olim (testante id Dioscoride) adulterabatur. Tertias uero bonitatis dotes ad Dioscoridis mentem xylobalsamum obtinet, quod tam à uero illo quod officinæ illius loco mōstrant, abest, quantum peniculum ab arca differre animaduertimus, quum præter gracile esse, nihil cum ligno balsami ueri habeat: hoc uero ut tradit Plinius in unguentis coquitur, & pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiam ad medicamentum præciū est, quod Dioscorides siluit, præcipua autē (subdit) gratia, lachrymæ: secunda semini: tertia cortici, minima ligno, de quibus Galenus lib. 6. de Facul. simpl. medic. ita posteritati scriptum reliquit: balsamum deficit & exalfacit secundo excessu: est autem & tenuium partium, adeo ut odoratum sit, sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quā planta ipsa, non tamen adeo calidus, ut quidam existimant, tenuitate partium falsi: porro fructus eius persimilis facultatis est, cæterum longe in subtilitate partium inferior. Hactenus Galenus. At ultra tam multas balsamo uires tributas, recentiores plures alias eidem attribuunt facultates: primam, quod uulnera citissime curat, & ea absq; cicatrice relinquat: secundam, ad sibilū, obtusumq; auditum, instillata in aurem opobalsami gutta, multum ualeat: tertiam, mulierū lentigines è facie delet, & eam perpolitam, claram ac formosam reddit: quartum, lapillos renum & uesciæ ita celeriter frangit & minuit, ut opus incantamento simile esse uideatur, quod & Abinzoar medicus doctissimus expertus fuit, ut apud ipsum est legere libro 2. sui Theisfir, sectione secunda capite 7. Verum Galenus libro Succidaneorū suadet

Carpobalsamum officinarum non est carpobalsamum.

Xylobalsamum.

Cortex ligni balsami.

Balsami temperatura.

Balsami succidaneū quid.

DE ASPALATHO.

Græce, ἄσπαραθος: Latine, aspalathus, lignum Rhodium, lignum aloes Rhodiorum, cortex bugiæ: Hispanice, alargiz: Italice, legno aloes da rhodes.

Enarratio 19.

ASPALATHVS (nam asphaltus genus est bituminis) darfsan apud Arabes nominatur, ut conferenti capita manifestum erit: Nam Auicenna libro 2. capite 21. ne quis inquirendo, & conferendo fatigetur, ita de darfsa no inquit: Darfsan arbor est crassa, spinam habens grandem, qua medici narum uenditores sua experiuntur unguenta, hæc Auicenna: cuius fidelis interpres, Gentilis de Fulgineo, nobili in Italia ciuitate, quum locum enarrat istum, inquit: darfsan Arabum, arbor quam Dioscorides aspalathum uocat, est, at quæ sit ignoro. Hæc Gentilis. Quod uero ita se res habeat, Dioscoridis historia confirmat, quæ ita habet: Aspalathos lignosus est, crebrisque spinis aculeatis frutex, quo spissandis unguentis unguentarij utuntur, à quibus nec Serapio ut solet cap. 26. discrepat, quo de darfsano agit, quanquã eo in loco inepte admodum pro eo interpres granatũ syluestre interpretetur, sed de his satis. Est uero aspalathos, ut Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant, lignum quod è Rhodiorum insula affertur, & illud lignum aloes Rhodiorum, officinæ hodie appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur: Nec enim Mathiolus, qui hoc tanquam falsum euertere cõtendit, audiendus est, quum reuera lignum hoc ex quo coronæ parantur, ex arbuscula humili crebris spinis aculeata, in insulis Rhodiorum, & alijs Græciæ locis cõdatur, nõ uero ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos, apud Thomã Lucensem, insignem apud Ferrarienses pharmacopolã, à quo Manardus multa se didicisse, libris suarum epistolarum fatetur, huius ligni frustum, brachialis crassitudinis, solidũ, graue, multis interceptũ nodis, quod à Græcis hominibus sub nomine aspalathi acceperat, & ex eo coronæ siue indices parantur: erat enim lignum illud coloris subruffi, cui simile in Hispania, apud Valentinos, & Terraconenses præcipue magna in copia reperitur: & illius radices cortices, officinæ sub cortice bugiæ mercatoribus uendunt: Si quis uero hoc ligno caruerit, Galeni consilio, agni casti semine utatur, non uero granatũ syluestris radice, ut multi perperã faciunt: quum Galeno in hac re, uelut in caeteris, plus fidei habendum, quã trecentis Pandectis ac Auicennis, omnibusque qui hucusque de medica materia conscripsere: ad hunc autẽ confugiendũ est, uelut ad sacram anchorã, quoties in noscendis simplicibus suborta fuerit dubitatio, aut cõtrouersia ulla, huic assentiendũ contra quantum uis diuturnũ & receptum usum, ac errantem autoritatem. De aspalatho igitur ille libro sexto de Facultat. simplic. medicamentorum ita inquit: Aspalathos gustu quidem acris simul & astringens est, facultate uero ex dissimularibus cõstat, nempe partibus suis acribus, excalfaciens, partibus ue

Gentilis de Fulgineo Auicennæ fidelis interpres.

Aspalathos lignũ Rhodiorũ est. Mathiolus errat.

Thomas Lucensis in signis pharmacopola Ferrarien. Cortex bugiæ aspalathi est. Galeno auctoritas quanta sit tribuenda.

Aspalathi temperatura